

Cestopisné črty, české, moravské a nemecké reálie v Kollárových *Pamätiach z mladších rokov života**

Peter Podolan

Pred istým časom sme priniesli analýzu cestopisných črt v diele Jána Kollára *Pamäti z mladších rokov života*¹ s bližším zameraním na uhorské, teda aj slovenské prostredie.² Napriek tomu, že nechceme opakovať všeobecné informácie k vzniku, charakteru diela ako aj niektoré podrobnosti k žánru cestopisu, aspoň v skratke musíme uviesť niektoré z nich.

Cestopisné črty obsiahnuté v Kollárovom memoárovom diele túto prácu jasne kladú ešte pred Kollárovo jasne označené cestopisy. Vznikla zrejme na podnet Adama Junoszu Rościszewskiego, dielko bolo spísané v rokoch 1836-1842, no vyšlo až posmrtné v roku 1863. Keďže jeho samotná realizácia prebehla s istým časovým odstupom od opisovaných udalostí, je zrejme, že mnoho z najmä ideologických a morálnych apelov Kollár udalostiam prisúdil až s nadhľadom ako zrelý dospelý človek.³

Kollárovo putovanie po moravských, českých a nemeckých krajinách bolo z hľadiska primárnej motivácie čisto účelové – išlo o cestu na štúdiá na univerzitu v Jene (a naspäť).⁴ Napriek utilitárnosti samotnej cesty a pobytov si Kollár našiel čas na rozsiahle odbočky za často vopred určenými cieľmi, alebo presadil dlhšiu zastávku, aby si mohol prezrieť všetky miesta, o ktoré javil záujem. Tieto výlety boli spojené s krátko- či dlhodobými pobytmi na ceste. Paradoxne bol pre neho pobyt v nemeckých krajinách aj ďalším z impulzov a možnosťou spoznať bratský slovanský ruský národ.

* Štúdiá je výstupom projektu „Slováci a formovanie moderných národov v strednej, východnej (juhovýchodnej) Európe: Identita, konfesionalita, mýtus“ – VEGA 2/0208/10.

¹ Používali sme edíciu KOLLÁR, Ján. *Pamäti z mladších rokov života*. (ed. a prel. K. Rosenbaum a K. Goláň) Bratislava : Tatran, 1972, s. 9-214; napriek zásade používať originálne vydanie, jednak preto, že ide o slovenský preklad, jednak sme s touto verziou pracovali už skôr a umožnila nám použiť niektoré naše staršie záznamy a výsledky. (ďalej iba *Pamäti*) Text sme paralelne kontrolovali a porovnávali s pôvodnou verziou z edície *Spisy Jana Kollára*. Díl čtvrtý. *Cestopis druhý a Paměti z mladších let života Jana Kollára, sepsaný od něho sama*. Praha : Nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1863. (ďalej iba *Paměti*) Využili sme aj nadmieru užitočný nemecký preklad častí práce spojených s Nemeckom vybavený aj komentármi M. Murka a J. Wahleho: Kollár in Jena und beim Wartburgerfest. In MURKO, Matthias. *Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmische Romantik*. Gratz : Verlags-Buchhandlung „Styria“, 1897, s. 293-362.

² PODOLAN, Peter. *Cestopisné črty, slovenské a uhorské reálie v Kollárových Pamätiach z mladších rokov života*. In *Štúdie o minulosti Slovenska a sveta*. Historia nova I – 2010 – 2. [online] Bratislava : Stimul, 2011, s. 87-115. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/HinoI-2010-2.pdf>

³ Podrobnosti *tamže*, s. 87-93; WAJS, Miloslav. *Jan Kollár v Karlových Varech a v Lemgo r. 1819. (Dvě málo známé kapitoly z Kollárovy biografie)* Přednáška pro literárněvědnou společnost při ČSAV, pobočku v Plzni. Pedagogická fakulta v Plzni, Veleslavínova 42, čtvrtek 15. května 1986, s. 2. Literární archiv Památníku národního písemnictví (ďalej *LA PNP*), Fond Jan Kollár, Dokumentace.

⁴ S výnimkou výletu na Moravu ešte počas pobytu v Bratislave.

Čo sa týka spôsobu cestovania, pri dlhších cestách Kollár využil možnosti dostavníkového spojenia, niekedy však aj dlhšie úseky prešiel pešo, aby mal možnosť lepšie spoznať krajinu.⁵ Výlety do bližšieho okolia miest jeho pobytu najčastejšie absolvoval pešo, v prípade výjazdov do Lobedy však údajne vyskúšal aj najnovšiu technickú vymoženosť – „drezínu“, teda priameho predchodcu bicykla.⁶ O presnom spôsobe dopravy nám však často nezanechal žiadne doklady. Kollár obdivoval nemecký štýl cestovania naľahko, iba s batohom a najnevyhnutnejšími vecami na rozdiel od uhorského spôsobu cestovania s vozom či kočiarom a ťažkou batožinou (kufre, truhlice). Takto v Nemecku cestovali akademici i študenti, bolo to lacné a pohodlné. Tiež sa mu páčilo, že do rôznych obľúbených destinácií (Švajčiarsko, Taliansko, pobrežie Baltického mora) cestujú najmä mladí.⁷ Spomenuté krajiny neskôr aj sám navštívil.

Kollára teda ani v týchto cudzích krajoch neopustila snaha cestovať a spoznávať neznámu krajinu, čo sám prirovnal aj k akémusi strachu z neznámeho.⁸ Naopak „exotickú“ atmosféru prostredia si často doslova užíval a porovnával s pomermi doma, teda v Uhorsku. Rovnako zjavne nezanevrel na návštevy vyvýšených miest a vyhliadok, ani na čítanie a písanie počas svojich vychádzok.⁹ Možnosti vedeckého života v univerzitnom prostredí mu tiež umožnili pokračovať v jeho záujmoch spojených s prírodnými vedami, najmä botanikou.¹⁰

Prvý kontakt s prostredím Moravy v roku 1815 súvisí ešte s jeho pobytom v Prešporke, teda dnešnej Bratislave. Vyrazil z Holíča, kam priviedol svojich chovancov zo sirotského ústavu, a cez Skalicu pešo pokračoval už sám do Brna. Problémom tejto cesty bolo počasie, keďže Kollára doslova prenasledovali búrky. Pri nocľahu v neidentifikovateľnom hostinci na ceste blesk zapálil protiľahlú budovu ovčína, a keďže hostinec ohrozoval následný požiar, hostia museli istý čas stráviť vonku, v lejaku. V hostinci v Brne, kde sa Kollár ubytoval, zase od tresku hromu prasklo sklo v okne Kollárovej izby a on od rozrušenia už nedokázal zaspať. Pohľad na krajinu, keď sa vyčasil, bol očarujúci: „*Ale vo dne videla sa mi naša Morava s'aby krásnym rajom. Dobré hradské, okrúhle mierne*

⁵ V tomto bode samozrejme mohla rezonovať aj skutočnosť, že mladý Kollár mal finančné problémy. Jeho prístup bol zrejme podobný ako u mladého Jeana Jacquesa Rosseaua, ktorý tiež cestoval najmä pešo. Pozri MANFRED, Albert Zacharovič. *Tri podobizny z doby Veľkej francouzské revoluce*. Praha : Mladá fronta, 1982, s. 26.

⁶ Znelka I, 40. KOLLÁR, Jan. Slávy dcera lyricko-epická báseň v pěti spěvích. In *Spisy Jána Kollára*. Díl první. Praha : Nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1862, s. 28. (ďalej iba *Slávy dcera [1852]*)

⁷ *Pamäti*, s. 166.

⁸ *Pamäti*, s. 155, pozri aj PODOLAN, ref. 2, s. 90.

⁹ *Tamže*, s. 91-92.

¹⁰ *Tamže*, s. 92-93, *Pamäti*, s. 194-198.

sa dvíhajúce kopce, svieža šťavnatosť, zelené doliny, mnohé rieky a rybníky sú jej utešenou ozdobou.“ Do Bratislavy sa potom vrátil okľukou cez Viedeň, Šopron a Zadunajsko.¹¹

Kollár už po úspešnom absolvovaní lýcea v Bratislave v roku 1815 dostal odporúčanie na ďalšie štúdium na univerzite v Nemecku,¹² ale pravdepodobne nemal dostatok peňazí na takýto pobyt, preto sa rozhodol najprv zhromaždiť potrebné financie, s čím súvisí jeho druhý pobyt v Banskej Bystrici (1815 – 1817).¹³

Samotnú cestu na štúdiá do Jeny teda komplikovala hlavne finančná situácia, lebo sa nemohol spoľahnúť na podporu svojej rodiny, najmä otca, s ktorým sa nerozišiel v dobrom.¹⁴ Potrebné peniaze tak skladal z viacerých zdrojov – časť predsa len získal od príbuzných, časť si zarobil ako vychovávateľ a zvyšok mali pokryť štipendiá. Aby dostal štipendium od banskej superintendencie musel predtým u superintendenta Adama Lovicha zložiť kandidátsku skúšku. Pri tejto príležitosti sa zoznámil so Samuelom Ferienčíkom.¹⁵ S ich stretnutím bol spojený výjazd vozom do Zvolena. Skúška úspešne prebehla na Hromnice roku 1816.

S finančnou situáciou súvisí aj ďalšia príhoda, ktorú Kollár zachytil. Jej zverejnenie iba zdôrazňuje istý druh pomsty, ale aj dôležitosť nepríjemnej situácie, v ktorej sa ocitol. Počas druhého pobytu v Banskej Bystrici Kollár požičal peniaze svojmu krajanovi, vtedajšiemu kaplánovi superintendenta Lovicha, Jánovi Jelšíkovi: „...*dal som mu 20 zlatých striebra, ale pod podmienkou, že mi ich vráti, keď pociestujem do Nemecka, alebo že ich pošle za mnou do Nemecka aspoň v prvom polroku – ved’ pozri reku, i ja som odkázaný sám na seba a každý groš na vysokoškolské štúdium musím si zaslúžiť bolestne a mozoľne. V tom zmysle dal mi písomný záväzok.*“ Jelšík dohodu nedodržel, peniaze nevrátil ani pred cestou do Nemecka, ani počas celého študijného pobytu, čím Kollára dostal zvlášť pred návratom do Uhorska do veľmi vážnej situácie. Napriek početným výzvam peniaze Kollárovi nevrátil ani neskôr.¹⁶

Jeden strieborný toliar, rodinné dedičstvo dala na cestu do Nemecka aj Kollárova matka, ale on ho na ceste neminul, ale priniesol domov „*z mimoriadnej úcty k jeho veku*

¹¹ *Pamäti*, s. 138; podrobnosti pozri v PODOLAN, ref. 2, s. 114.

¹² ELIÁŠ, Michal. Problémy Kollárovej biografie. In *Biografické štúdie*, roč. 6, 1976, s. 111.

¹³ Bližšie pozri PODOLAN, ref. 2, s. 100, 114.

¹⁴ *Pamäti*, s. 178.

¹⁵ Samuel Ferienčík (1793 – 1855) sa narodil vo Zvolene a býval tam v čase Kollárovej návštevy. Kollárov spolužiak v Jene. Po návrate z Jeny pôsobil ako evanjelický farár, venoval sa publicistike, meteorológii, hospodárskej osvete a ovocinárstvu.

¹⁶ *Tamže*, s. 152-154, 192. Ide vlastne o celú 8. subkapitolu siedmej časti *Pamäti* a tiež o zmienky na príslušnom mieste pri pobyte v Jene.

a príbehu.“ Kollárova matka pochádzala z bohatej olejkárskej rodiny a niektoré z „tvrdých“ toliarov, ktoré zdedila, boli ešte pokryté zaschnutou krvou na pamiatku potýčky so zbojníkmi, v ktorej ich zachránili.¹⁷ Takto Kollár príhodu o toliari opisuje v *Pamätiach*. Zachovala sa však aj iná verzia, ktorá sa čiastočne odlišuje: „*Ked som išiel do Nemecka na univerzitu, matka dala mi na cestu jedon tvrdý toliar t.r. tereziánsky a nič viacej. Tento toliar, trebárs aj v núdzi postavený nestrovil som, lebo preň otec môj a strýc, čo sa o pozostalost' otcovskú, preli a potýkali sa. Lpela tedy na ňom krev bud' otca alebo strýca môjho; preto za hriech pokladal som zbaviť sa ho.*“¹⁸

Nevieme presne, kedy Kollár vyrazil na cestu, hoci v liste z 13. februára 1818 písal Jurajovi Palkovičovi: „...*mŕj čas se už blíží, v němž brzy Bystřici zanechám, abych k cíli dospíval, kteréhož stíhati míním.*“¹⁹ na samotnú cestu vyrazil z Banskej Bystrice zrejme asi okolo polovice septembra.

Komplikáciu pred začiatkom cesty v roku 1817 Kollárovi spôsobila skutočnosť, že mu vypršala platnosť pasu, určeného na cestu. Musel si teda vybaviť jeho predĺženie a cestovať z Banskej Bystrice do Budína.²⁰ Z Budína potom cestoval do Bratislavy.

V Bratislave sa Kollár stretol so svojim spolupútnikom na ceste, Samuelom Mažárom²¹ a spolu už nasledujúceho dňa vyrazili do Viedne. Viedeň bola uzlom dostavníkového spojenia, ktoré mienili obaja cestovatelia využiť. Kollár tu navštívil niektoré obrazárne, čo bolo aj príčinou sporu s Mažárom, ktorého podobné veci nezaujímali a naopak chcel v ceste rýchlo pokračovať. Cestu z Viedne do Prahy potom absolvovali „obyčajným dostavníkom“. Škoda, že nám Kollár nezanechal presnejšie údaje o konkrétnej trase

¹⁷ *Pamäti*, s. 11.

¹⁸ LANŠTJÁK, Andrej. Drobnosti zo života Kollárovoho v Pešti. In PASTRNEK, František (ed.). *Jan Kollár, 1793-1852. Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“ na oslavu jeho stoletých narozenin*. Vídeň : Český akademický spolek ve Vídni a Slovenský akademický spolek „Tatran“ vo Viedni, 1893, s. 57. Túto verziu Kollár osobne rozprával Lanštjakovi, ktorý bol u neho kaplánom.

¹⁹ List Jána Kollára Jurajovi Palkovičovi z 13. augusta 1818. AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I*. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 19-20.

²⁰ V Budíne sídlil príslušný krajinský úrad ako aj úrad miestodržiteľa. Cestovné doklady preverovalo aj policajné riaditeľstvo, ktoré ich v prípade nezrovnalostí postupovalo dvorskému policajnému úradu do Viedne (*Polizeihofstelle*). Pas slúžil nielen na pohyb v zahraničí ale i pri vnútornej migrácii. Pozri CHVOJKA, Michal. Študenti, obchodníci, obchodní cestujúci a remeselnícki tovariši pod drobnohľadom habsburskej pasovej politiky v rokoch 1815 – 1848. In *Historický časopis*, roč. 58, č. 3, 2010, s. 417-425. V Kollárovom prípade išlo iba o predĺženie platného pasu, zrejme jednorazový úkon, celú procedúru absolvoval už skôr. Podobne s motiváciou cesty (študijný pobyt) v období jeho cesty neboli také problémy ako neskôr, keď habsburská monarchia študijné pobyty obmedzila alebo dokonca zakázala (Wartburgská slávnosť, buršenshafty, revolúcia 1830 a pod.).

²¹ Samuel Mažary (1794 – 1820) (aj Mažári, Marsary, Mazsary v jenskej univerzitnej matrike má meno podobu Mazsary, Samuel.). Pochádzal z Aszódu, zo zmiešaného slovensko-maďarského manželstva. Sám Kollár Mažároho predstavil Goethemu ako Polomadžara – Polonemca a spomínal jeho silne maďarskú výslovnosť. Po návrate z Jeny sa stal vychovávateľom a čoskoro predčasne zomrel. AMBRUŠ, Jozef. Z okruhu Jána Kollára I. In *Biografické štúdie*, roč 14, Martin : Matica slovenská, 1987, s. 173-174; *Pamäti*, s.156, 175; STEIGER – KÖHLER, Otto. *Unbekannte Dokumente der Völkerfreundschaft der Universität Jena 1815-1819*. Jena : Friedrich-Schiller-Universität, 1970, s. 117.

s výnimkou zmienky o Čáslavi, kde v dekanskom kostole (sv. Petra a Pavla) neúspešne hľadali „hrob a kosti“ Jana Žižku z Trocnova, keďže „akási barbarská ruka bola ich už vyhodila a spálila.“²² Inak je samozrejme trasa viac menej známa, pretože spojenie Viedeň – Praha premávalo cez Znojmo, Moravské Budějovice, Nemecký Brod, Čáslav, Kolín a Úvaly.²³ Prebiehalo po nových „ríšskych“ cestách, vybudovaných na konci 18. storočia, charakteristických rovnými líniami, šírkou 9,5 m, s priekopami po oboch stranách a s ochrannými hrádzami, múrmi a pätníkmi. Pozdĺž ciest boli obyčajne nasadené ovocné stromy. Hoci po trase premávalo viacero typov poštových vozidiel, v tomto prípade išlo zrejme o dostavník typu diligence, ktorý tu premával od roku 1749. Cesta trvala asi 40 hodín. Cestovanie dostavníkom tohto typu znamenalo pravidelné zastávky kvôli prepriahaniu koní (5 minút) a stravovaniu cestujúcich (30 – 45 minút).²⁴ Pri spomínanej zastávke v Čáslavi tak nevieme, či prehliadku kostola absolvovali v rámci takejto krátkej pauzy, alebo sa tu zdržali dlhšie napr. na nocľah.

Pobyt v Prahe bol zrejme krátky, stihli však navštíviť Jozefa Jungmanna a Jana Nejedlého.²⁵ Smolu mali zdá sa iba v prípade Václava Mateja Kraméria, ktorý nebol práve doma. Jungmann, ktorý bol od samého stretnutia Kollárovi zvlášť sympatický, sa stal aj ich sprievodcom po pamätihodnostiach Prahy – sám tu pritom býval asi iba 2 roky. Treba si uvedomiť, že išlo o návštevu neznámych študentov z Uhorska a tak je otázne nakoľko šlo zo strany Jungmanna o sympatie či iba prirodzenú zdvorilosť.²⁶

Cestu medzi Prahou a Drážďanmi si uľahčili tak, že si väčšinu batožiny poslali poštou do Drážďan. Nevieme však koľko batožiny a akého typu so sebou obaja cestovatelia viezli.

²² *Pamäti*, s. 156. Kollár našťastie nemal pravdu a ostatky veľkého vojvodu (tzv. čáslavská kalva, časť pravého rebra, ľavá stehenná kosť) našli v roku 1910 vo výklenku v stene veže. Kollárom opísané skutky o predchádzajúcom hľadaní hrobu a demonštratívnom pálení kostrových pozostatkov (mylne pripisovaných Žižkovi) sa zakladajú na skutočnosti. Keďže niektoré pramene ako miesto posledného odpočinku uvádzali aj Hradec Králové, otázkou zostáva, ktorý z „pročáslavských“ prameňov pri lokalizovaní hrobu použil Kollár.

²³ Bodmi Viedeň – Praha determinoval Kollár trasu cesty aj vo svojom životopise. KARÁSEK, Josef (ed.). Kollárova autobiografia. In PASTRNEK, ref. 18, s. 277. (ďalej iba *Autobiografia*) Rovnakú trasu absolvoval v roku 1838 aj Ľudovít Štúr. HUČKO, Ján. *Život a dielo Ľudovíta Štúra*. Martin : Osveta, 1984, s. 61.

²⁴ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*. Praha : Karolinum, 2011, s. 371, 374, 375.

²⁵ O návšteve u Jana Nejedlého píše Kollár iba, že ich prijal „so zvyčajnou veľkolepou vlúdnosťou“, naopak Kollárov životopisec F. Menčík bez udania zdroja dopĺňa, že Kollár nebol s návštevou spokojný, keďže odkedy sa stal Nejedlý cisárskym radcom (1812), správal sa vraj naduto a mládeži nedôveroval. MENČÍK, František. *Jan Kollár, pěvec slovanské vzájemnosti*. (Matice lidu, roč XXVII, č. 6, bežné číslo 162) Praha : Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých, 1893, s. 35. Treba povedať, že Nejedlý sa po roku 1809 prestal venovať literárnej činnosti (definitívne 1814), ale v roku 1817 ešte nebola aktuálna roztržka medzi ním a J. Jungmannom v otázke českej ortografie, ktorá u neho skalila i dôveru k jungmannovskej družine, teda často práve študentom. Porovnaj FORST, Vladimír. Kollárovo pražské intermezzo. In KRAUS, Cyril (ed.) *Jan Kollár (1793-1993): zborník štúdií*. Bratislava : Veda, 1993, s. 110.

²⁶ FORST, ref. 25, s. 110. Vo svojom životopise z roku 1849 Kollár píše, že sa okrem spomínaného Jungmanna ešte na ceste do Jeny stretol aj s Dobrovským. V tomto prípade zrejme buď úmyselne (pre zjednodušenie) alebo nedopatrením spojil obe návštevy Prahy (na ceste do Jeny i naspäť). *Autobiografia*, s. 277.

Z Prahy potom putovali až do Teplíc „*náročky pešo, aby sme lepšie poznali českú krajinu.*“ Zvyk čítať nejakú knihu Kollára neopustil ani pri tejto ceste – v tomto prípade to bol „*Papoušek*“, preklad z francúzštiny od Kynského.²⁷ Kollár nám nezanechal žiadnu zmienku o spôsobe dopravy medzi Teplicami a Drážďanmi. Spomína iba nepríjemné počasie (dážď so snehom), ktoré ich na ceste sprevádzalo.²⁸

V Drážďanoch strávili asi tri dni, keďže Kollár sa dohodol s Mažárom a venoval sa svojim umeleckým záľubám, spočívajúcim predovšetkým v návšteve obrazární. Na Kollára hlboko zapôsobili niektoré z diel (Slávna noc od Correggia, Madona od Raffaella a Amor od Mengsa) a tiež zbierka antických starožitností pochádzajúcich z Herkulánea.²⁹ Ako sa patrilo na kandidátov evanjelického bohoslovnia navštívili tu aj chrám českých vystaňovalcov a niekoľko dôležitých osobností spojených s evanjelickou cirkvou – teológa Krištofa Fridricha Ammona³⁰ a kazateľa českej cirkvi Martina Stephana. V prípade druhého menovaného Kollár nešetril kritikou – nepáčilo sa mu ani jeho „pracovné“ nasadenie, ktoré vraj spôsobilo úpadok českej cirkvi v Drážďanoch, ani jeho zovňajšok či pomery v byte.³¹ V tomto prípade už Kollár zrejme Stephana hodnotil cez prizmu „budúcich“ udalostí, pretože sa mu venoval aj v dodatku svojej zbierky kázni.³²

O atmosfére podozrievania v spojitosti s verejnými stretnutiami napr. v kaviarňach svedčí stručná Kollárova zmienka – keď sa okoloidúcich pýtali na najbližšiu kaviareň (kafirna), boli ignorovaní, iba jeden z opýtaných im situáciu vysvetlil: „*Páni moji, istotne ste*

²⁷ *Pamäti*, s. 157. Išlo o knihu GRESSET, Jean-Baptist-Louis. *Papaussek : báseň směsnohrdinská Gresseta w čtyřech zpěvých.* z francouzského vyložil Kinský. [Kynský, Dominik František] W Brně : Jozef Giřj Trassler, 1817.

²⁸ Práve s ohľadom na charakter počasia sa prikláňame k možnosti, že využili služby dostavníka. V prípade nasledujúcej cesty z Drážďan Kollár použil spojenie „opäť poštovým kočom“.

²⁹ Išlo o práce: Antonio da Correggio (1489 – 1534), dielo známe pod aj názvom *Pánovo narodenie* (1528 – 1530), nachádzajúce sa v Drážďanoch od roku 1746; Raffael Santi (1483 – 1520) dielo známe pod menom *Sixtínska madona* (1513 – 1514), v Drážďanoch od roku 1754; Anton Raphael Mengs (1728 – 1779), (pravdepodobne) dielo *Amor si brúsi šíp* (1744) vzniklo v Drážďanoch. V prvých dvoch prípadoch ide o monumentálne olejomalby o rozmeroch približne 200 x 180 cm, naopak v treťom prípade o drobný pastel cca 39 x 47 cm. Všetky tri obrazy sa dodnes, hoci po rôznych peripetiách nachádzajú v galériách v Drážďanoch. O zbierke antík z Herkulánea sme nezískali žiadne informácie.

³⁰ Ammon po Kollárovi poslal list do Jeny superintendentovi Johannovi Gottlobovi Marezollovi (1761 – 1828). Hoci sa s ním Kollár osobne príliš nezoznámil, predsa mal vraj na neho vplyv, čo sa týka rečníckeho umenia. *Pamäti*, s. 198-199.

³¹ „*Osoba nepatrná, červenkastých vlasov, málovravný, v jeho byte panoval akýsi neporiadok, nechcem povedať nečistota.*“ *Tamže*, s. 157.

³² „*Pastýř cirkwe této Draždánské, rodilý Čech, zlopowěstný Martin Stefan, we krátkém čase po tom nedbaw o národ a řeč a oddaw se náboženské ztřeštěnosti, k jejímuž rozširování raději a častěji chwastawá německá kázání držel i tisknauti dal, českau tuto cirkew téměř ku skáze přiwedl. Až pak do Ameriky se odebral a opět po mnohých pohromách a pohoršeních zpátky se vrátil.*“ KOLLÁR, Ján. *Nědelnj, swátečné a přjležitostné kázně a řeči k napomoženj pobožné národnosti.* Díl II. Budín : Tiskem Jana Gyuriana a Martina Bagó, 1844, s. 41 (877). (ďalej iba *Kázne a řeči II*)

cudzinci. Kaviareň je tu podozrivé miesto, kde statočný človek ani nevkróčí.“³³ V obci Prohlis pri Drážďanoch (dnes súčasť) navštívil dom a astronomické observatórium Johanna Georga Palitzscha (1723 – 1788), osobnosti s údajným slovanským pôvodom.³⁴

Cestu z Drážďan do Lipska cez Míšeň (Meissen) a Vrčín (Wurzen)³⁵ absolvovali poštovým dostavnikom. S touto etapou cesty sa okrem nečakaného stretnutia s trojicou Rusov práve v dostavniku spája ešte jedna príhoda. Poslednú noc pred príjazdom do Lipska nocovali v hostinci v menšej dedine, ktorej meno Kollár neuvádza. Opatrný Mažáry si počas nociľahu dával pod vankúš kožený opasok so všetkými peniazmi na cestu a podarilo sa mu ho v hostinci zabudnúť. Keďže na to prišiel neskoro, najal si Kollár ľahký vozík a obetoval celú noc na návrat do spomínaného hostinca. Tam mu poctivý hostinský opasok aj peniaze odovzdal a nechcel ani žiadnu odmenu. Na druhý deň Kollár docestoval do Lipska a peniaze Mažárymu odovzdal.³⁶

V Lipsku sa práve konal výročný michalský trh (Michaelis–Messe), teda Kollár sem dorazil okolo 29. septembra alebo o niečo neskôr. Hostinec, kde sa ubytovali, bol preto plný kníhkupcov z rôznych kútov Nemecka.

Cestu z Lipska do Jeny si naši cestovatelia opäť uľahčili tým, že si batožinu poslali dopredu do Výmaru (Weimar) a sami putovali opäť sčasti pešo a sčasti povozom, aby si mohli dobre prezrieť prostredie, kde sa odohrávali „lipské bitky“. Zrejme už v rámci tejto časti cesty v Lipsku navštívili miesta, kde sa odohrala Bitka národov medzi Napoleonom a Spojencami (1813). Hoci v tom čase ešte nestál žiadny ústredný pamätník tejto udalosti, spomienky na ne museli byť ešte veľmi čerstvé. Vzhľadom na skutočnosť, že sa séria zrážok odohrala na širšom priestore aglomerácie Lipska, nie je možné určiť presné trasy Kollárových potuliek.

Čo sa týka „prvej“ bitky pri Lipsku s vročením 1631 zdá sa, že Kollár spojil dve udalosti do jednej, alebo ich aspoň vnímal v priamej spojitosti.³⁷ Spomína totiž kropaje krvi

³³ *Pamäti*, s. 157.

³⁴ „*Já putovav před 27 roky u Drážďan, videl jsem v jedné vesnici dům, dřevěnou hvězdárnu a jiné pozůstatky tohto zněmčilého Slavjana a sedláka.*“ KOLLÁR, Jan. *Cestopis druhý*. In *Spisy Jana Kollára*. Díl čtvrtý. *Cestopis druhý a Paměti z mladších let života Jana Kollára, sepsaný od něho sama*. Praha : Nákladem knihkupectví I. L. Kober, 1863, s. 23. (ďalej iba **Cestopis II**)

³⁵ Vrčín (Wurzen) 3 míle od Lipska. *Kázne a řeči II*, s. 35 (871). Údaj Kollára o asi 13 míľach (1 rakúska poštová míľa = 7,5854 km), ktorý možno chápať aj ako vzdialenosť medzi Drážďanmi a Lipskom, zodpovedá skutočnosti (asi 100 km). *Pamäti*, s. 159.

³⁶ *Tamže*, s. 159.

³⁷ História oboch bitiek poznal: „*I dvě nayvětší bitwy, které witezstmi reformacie rozhodly wedeny byli na slawských polích a laukách: jedna u Lipska, na tak řečeném Šírém poli proti Tillymu r. 1631 kde Joach. Krakowský, Pomořan, vůdce jizdy, se 300 jezdcí první nápad učinil a bitwu začal; druhá u Lužinu (Lützen) proti Wallensteinowi r. 1632, w níž Gustaw Adolf padl.*“ *Kázne a řeči II*, s. 40 (876).

švédskeho kráľa Gustáva Adolfa, ktoré vraj ukazujú vo Wessenfelse (Weißenfels).³⁸ Bitka v roku 1631 sa pritom odohrala pri Breitenfelde, čo je dnes severné predmestia Lipska. Naopak v blízkosti Weißenfelsu sa odohrala bitka pri Lützene (1632), kde Gustáv Adolf padol a kde Kollár mohol vidieť pamätník, kameň spojený s miestom jeho skonu. Toto miesto ale nespomína. Do Weißenfelsu bolo skutočne prevezené telo mŕtveho panovníka, ktoré bolo uložené v budove známej ako „Geleitshaus“.³⁹ Obec Kollár veľmi pravdepodobne skutočne navštívil, pretože leží na ceste z Lipska do Jeny. Otázne je, kedy si boli vyzdvihnúť batožinu vo Weimare a či teda v závere cesty do Jeny putovali okľukou.

Do Jeny Kollár s Mažárom dorazili 8. októbra 1817 o desiatej hodine ráno. Po meste (Lipsku!) ich previedol Kollárov bývalý spolužiak, ktorý tu už študoval. Keďže boli prázdniny, akademické budovy, najmä Kollárom spomenutý Ústav Lužických Srbov si pozreli iba zbežne.⁴⁰

Na promenáde „pod lipami“ tiež mali stretnúť dcéru vydavateľa Brockhausu, hlavnú redaktorku známeho konverzačného lexikonu a Lujzu Brachmannovú, známu nemeckú poetku. Obe dámy mali byť dobre oblečené a v rokoch.⁴¹ Zdá sa, že v prípade poslednej udalosti Kollár historiku chybné priradil, pretože na inom mieste píše, že pod lipami obe dámy stretli – v Lipsku (Leipzig). Svedčí o tom aj fakt, že tu Kollár spomína svoju báseň *Původ Lipska*, ktorú mal písať práve pod lipami, alebo „na brehu rieky Plisy“, ktorá preteká práve Lipskom.⁴² Aj „Ústav Lužických Srbov“, o ktorom Kollár píše, sa nachádzal v Lipsku.⁴³

Hneď na druhý deň po príchode do Jeny – 9. októbra 1817 mala Kollára čakať imatrikulácia a stal sa buršom – líškou (Fuchs).⁴⁴ Slávnosť sa konala v blízkej dedine Kunica

³⁸ *Pamäti*, s. 158.

³⁹ V tejto budove sa dnes nachádza múzeum Gustáva Adolfa.

⁴⁰ *Tamže*, s. 158.

⁴¹ *Tamže*, s. 158-159. Louise Brachmann (1777 – 1822). Informácia o vyššom veku spomínaných dám dobre sedí na L. Brachmannovú. Identifikácia druhej z dám však prináša iba množstvo otázok. Predovšetkým Fridrich Arnold Brockhaus (1872 – 1823), známy lipský vydavateľ mal skutočne 3 dcéry, avšak aj najstaršia z nich Auguste (1799 – 1880) bola vlastne mladšia ako Kollár a je nepredstaviteľné, že by ju označil ako postaršiu pani. Aby sa vekom vyrovnala veku L. Brachmannovej musela by byť skoro vo veku svojho otca. *Stammtafel der Familie Brockhaus*. [online] Dostupné na internete: <<http://www.leipzig-lexikon.de/PERSONEN/brockh.htm#brockhausfa>> Podobne sa nám nepodarilo overiť informáciu, že Brockhausova dcéra mala byť hlavnou redaktorkou Brockhausovho konverzačného lexikónu. Pri vydaniach, ktoré mohol v tej dobe poznať aj Kollár (2.-4.) bol hlavným redaktorom jednak sám F. A. Brockhaus a pomáhal mu Ludwig Hain a neskôr F. C. Hasse. Porovnaj ZUM HINGST, Anja. *Die Geschichte des Grossen Brockhaus: vom Conversationslexikon zur Enzyklopädie*. s. 105. Vydavateľskú prácu tiež po otcovej smrti neprevzala najstaršia Augustine, ale jej mladší bratia, ktorým pomáhal opäť F. C. Hasse. Teda redakciu lexikónu ani neskôr nevedla žena. Musíme preto nateraz túto informáciu, ktorá bola konečne Kollárovi iba sprostredkovaná považovať za nejaký druh omylu.

⁴² *Pamäti*, s. 183, 159.

⁴³ WAJS, ref. 3, s. 14

⁴⁴ Sám Kollár píše, že to bolo „na druhý alebo na tretí deň“, čiže „komers“ sa mohol uskutočniť aj 10. októbra. *Pamäti*, s. 163, 165. Otázku tak definitívne rieši zápis z univerzitnej matriky, kde sa v prípade Kollára

(Kunitz), vzdialenej asi hodinu od Jeny. Putovalo sem veľké množstvo študentov, ktorí spievali akademické piesne. Pre Kollára ako nováčika boli nové a zaznamenal si ich mená napr. „*Ich lobe mir das Burschenleben*“, alebo akási hymna na úvod hostiny „*In dieser feierlichen Stunde*“, ktorú vraj spievali „vážnym, dôstojným a velebným hlasom.“⁴⁵ Hostina sa v Kunici odohrávala v miestnom hostinci, pravda študenti zaplnili aj priľahlý sad. Po dospievaní hymny si pripili pivom, všetci zúčastnení sa objímali a bozkávali a od tohto okamihu si začali tykať. Nasledoval opäť spev, hra na hudobné nástroje až do neskorého večera, kedy sa vrátili domov.⁴⁶

Kollár sa ubytoval pôvodne v hostinci U divého medveďa,⁴⁷ ale už na druhý deň sa presťahoval. Býval potom v dome mešťana, obuvníka a pietistu Kopscha v blízkosti univerzitného chrámu (Kollegien-Kirche). Tento domček zrejme stál na ulici Nonnenplann, č. 9. Bol poschodový, štyri okienka smerovali do ulice a štyri do záhradky. Neskôr na ňom bola umiestnená i Kollárova pamätná tabuľa.⁴⁸ Tu s Mažárym obývali byt na poschodí, ktorý sa skladal z priestranej obývacej izby a spálne. So zľavou na nájme súviseli pietistické pobožnosti, ktoré sa v byte pravidelne konali a boli pre Kollára zvláštnosťou.⁴⁹ A asi po štvrtroku sa presťahoval do domu vdovy Zennerovej na Löbdergasse,⁵⁰ kde bývali ich ruskí spolupútnici z cesty z Drážd'an.⁵¹ Tu býval s nemeckým priateľom, Albertom Heinrichom Clemenom.⁵²

i Mažáryho objavuje pri imatrikulácii dátum 9. október. STEIGER – KÖHLER, ref. 21, s. 117. Porovnaj ELIÁŠ, ref. 12, s. 113. Burš bol člen vysokoškolského študentského spolku (Burschenschaft). Líškou (Fuchs) sa nazýval burš – prvoročiak. Výraz komers je odvodenina od latinského pojmu, išlo o stretnutie, posedenie, hostinu.

⁴⁵ Viac o študentských piesňach pozri v STEIGER, Günter – LUDWIG, Hans-Joachim. *Gaudeamus igitur. Laß uns fröhlich sein. Historische Studentenlieder*. Leipzig : VEB Deutsche Verlag für Music, 1989.

⁴⁶ *Pamäti*, s. 163-164.

⁴⁷ V slovenskej edícii *Pamäti* je chybné uvedenie názvu *u Bieleho medveďa*. V pôvodnom vydaní je to *U líteho medveďa*, v nemeckom preklade *Zum wilden Bären*, s poznámkou, že okolo roku 1900 sa hostinec volal *Zum schwarzen Bären*. V prípade tohto hostinca neváhal Kollár pripomenúť, že tu kedysi bývali aj Luther s Melanctonom. Tradičná súvislosť pobytu Melanctona je neznáma. *Pamäti*, s. 163; *Pamäti*, s. 237; MURKO, ref. 1, s. 303.

⁴⁸ Tabuľu aj dom ešte videl J. Jakubec na konci 19. storočia. Tabuľa bola zrejme odstránená ešte okolo roku 1934, dom zbúrali buď po bombardovaní počas druhej svetovej vojny alebo až neskôr. JAKUBEC, Jan. Vzpomínka na Kollára v Durinkách. In PASTRNEK, ref. 18, s. 89-90; *Katalog der Gedenktafeln mit Kurzbiographien der geehrten Persönlichkeiten*. [online] Dostupné na internete: <<http://dbm.neuro.uni-jena.de/gedenktafel/>>

⁴⁹ *Pamäti*, s. 160, 169. Kollár sa tu k pietizmu nevyjadruje zvlášť kriticky, uvažuje skôr, čo je dôvodom jeho intezity. Pritom sa neskôr so starým priateľom A. H. Clemenom v roku 1850 odmietol stretnúť, jednak kvôli zaneprázdneniu, jednak práve preto, lebo sa dal na pietizmus. WAJS, ref. 3, s. 12.

⁵⁰ List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 15. decembra 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 224-225. „*U vdovy na Lebergasse [Löbdergasse, resp. Löbderstraße], kde som bol na byte, býval aj istý Clemen (rodom z Lippe)...*“

⁵¹ *Pamäti*, s. 160.

⁵² KOLLÁR, Jan. *Wýklad čili Přjímětky a Wysvětlivky ku Slawy Dcere*. W Pešti : Tiskem Trattner a Károliho, 1832, s. 156. (ďalej iba *Výklad*) Pozri aj ref. 49. „*„Heinrich Clemen,“ akademický, nezapomenutelný přítel skladatele těchto básnj a s njm spolu i úd philologického tovaryštva w Jeně, rodilý z Lemgowa. W gednom domě domě bydlewše...*“

Istým prekvapením pobytu sa stala nemecká kuchyňa. Bola prostá, hlavným jedlom bývalo teľacie mäso so zeleninovou prílohou – chrenom či petržlenom. Na večeru sa podávala káva či čaj a chlieb s maslom. Kým takáto strava bola nezvyklá pre uhorských študentov a museli si zvyknúť, naopak exoticky museli pôsobiť ich pokusy o predstavenie „uhorskej“ kuchyne svojim nemeckým spolužiakom – zvlášť v prípade jedál z cesta, ktoré vraj boli v Nemecku neobvyklými. Problémom bol aj mak, ktorý získali z lekárne (!) iba v tak malom množstve, že ho museli nahradiť tvarohom. Slovenská kuchyňa však napokon slávila úspech a podobné večierky sa zrejme častejšie opakovali.⁵³

Ďalším problémom boli stereotypy Nemcov o Uhorsku. Kollár niekoľkokrát vysvetľoval viacerým známym osobnostiam (J. F. Fries, J. W. Goethe), že aj keď prišiel z Uhorska, nie je Maďarom, ale Slovákom.⁵⁴ Ako nadmieru zaostalú krajinu („ungarische Pusten und Ochsen“) si Uhorsko predstavovala aj Johanna Sophie Schmidtová (1762 – 1831), matka Friederiky, Kollárovej veľkej lásky.⁵⁵

Zjavne ako zaujímavosť Kollár opísal nemeckú obyčaj vianočného stromčeka – „...rodičia pristrájajú dietkam stromček, okrášlený stužkami, sviečkami, ovocím atď.“ V Uhorsku teda tento zvyk ešte nebol masovo známy.

Kollár opisu samotnej Jeny nevenoval veľa priestoru, ale z roztrúsených zmienok predsa môžeme zosyntetizovať aký taký obraz. Jena mala štvoruholníkové námestie, obyčajne plné študentov – buršov. Námestie bolo miestom zhromažďovania buršov počas pohotovosti – „*Burschen heraus!*“, rovnako na ňom často vytvorili „ľudské“ reťaze, prechádzali námestím a spievali národné piesne, najmä „*Was is der Deutschen Vaterland*“. Na námestí sa s obľubou aj šermovalo. V súvislosti s ich hostinami spomína aj „hostinec“ U ruže, miesto častých študentských komersov.⁵⁶ Jena mala v tomto období asi 5000 obyvateľov, pričom študenti obyčajne tvorili až pätinu.⁵⁷ V dobe Kollárovho štúdia v meste študovalo niekoľko

⁵³ *Pamäti*, s. 165-166. O maku píše, že ho priniesla posluhovačka z lekárne či obchodu.

⁵⁴ *Tamže*, s. 173, 175.

⁵⁵ *Tamže*, s. 207. Kupodivu o tomto píše aj v životopise. *Autobiografia*, s. 278; MAŤOVČÍK, Augustín (ed.). Rozpomienky Michala Godru. In *Biografické štúdie*, roč. 2, 1971, s. 156. Ďalším problémom, tentoraz konkrétne vo vzťahu s Friederikou boli nevydarené manželstvá, kedy sa ženy vrátili z Uhorska naspäť do Saska. Takýmto manželstvom bolo aj Schmidtovcom dobre známe manželstvo Józsefa Gödöra (1794 – 1858) s Emíliou Eckhardtovou. AMBRUŠ, ref. 21, s. 174-175; List Jána Kollára Johanne Sophii a Friederike Schmidtovej z 19. júna 1820. AMBRUŠ, ref. 19, s. 31-33, 229-230.

⁵⁶ *Pamäti*, s. 164. Viac o budove pozri v GRUMBT, Dorette. „Domus Academica“ und „Schenkstadt Zur Rosen“ In *Reichtümer und Raritäten*. Band II. Jena : Jenaer Reden und Schriften, 1981, s. 176-189.

⁵⁷ JAKUBEC, Jan. *O životě a působení Jana Kollára. K oslavě jeho stoletých narozením*. Praha : Nákladem literárního a řečnického spolku "Slavia", 1893, s. 20.

tisíc akademikov, čo bol počet, ktorý sa vymykal skoršiemu i neskoršiemu obdobiu.⁵⁸ Mešťanmi burši pohrdali a nazývali ich filistrami (Phillister), pri veľkom počte študentov tak o zrážky nebola núdza, naopak s vidiečanmi vraj spolunažívali dobre. Mešťania pritom boli od študentov ekonomicky závislí.⁵⁹ Blízko univerzitného chrámu býval maliar – portrétista.⁶⁰ Samotné meno Jena, či ako vraj hovorili domáci – Jana aj meno riečky Lutory, Lutra (Leutre) malo mať slovanský pôvod.⁶¹

Z bezprostredného okolia Jeny Kollár menuje niekoľko preferovaných miest vychádzok, išlo predovšetkým o promenády, parky a záhrady. Obľúbenými miestami prechádzok tak boli promenády Priekopy (Graben) – okolo mesta, Raj (Paradies) – medzi mestom a Sálou,⁶² Chod mudrcov (Philosophengang) – pod mestom, Mlynská dolina (Mühlthal), Olejáreň (Oehlmühle, Ölmühle), Trávnatý mlyn (Wiesenmühle), píla (Schneidemühle) a dediny v okolí – Wenigenjena, Rannsdorf (Kamsdorf), Ziegenhain, Borstendorf (Porstendorf). Na Priekopách spomína Kollár niekoľko domov so záhradami, ktoré navštevoval – dom profesora Jakoba Friedricha Friesa,⁶³ či dom, kde sa schádzala spoločnosť „Erholung“⁶⁴ Obľúbeným miestom jeho čítania bolo okolie Lutherovej studienky (Lutherbrunnen) zrejme pri námestí Karl Zeiss Platz.⁶⁵

V Jene a okolí Kollár údajne poznal všetky záhrady a parky vďaka svojej záľube v botanizovaní.⁶⁶ Zo záhrad v širšom okolí menuje Kniežaciu záhradu (Princ-Garten – Prinzessingarten či Fürstengarten), botanicú záhradu na Priekope (Graben), Harasovskú záhradu (Harrasgarten) – s myrthami a „východnými“ rastlinami a Schillerovskú záhradu (Schillersgarten).⁶⁷ Tá sa Kollárovi zdala dosť malá, ale Schiller tu napísal *Máriu Stuartku*.⁶⁸ V Kniežacej záhrade sa niekoľkokrát stretol s J. W. Goethem a chodil sem pravidelne v očakávaní rozkvitnutia vzácnej aloe.⁶⁹ Práve Goethe mal stáť za vybudovaním ďalšieho

⁵⁸ *Pamäti*, s. 191.

⁵⁹ *Tamže*, s. 164.

⁶⁰ Tento maliar počas Kollárovho pobytu portrétoval niektorého z jeho priateľov. Kollár prosil neskôr o takýto portrét Friederiku. List Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 15. decembra 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 28-30, 225-226.

⁶¹ *Pamäti*, s. 162.

⁶² Paradies sa nachádzal asi štvrt'hodinu od Jeny smerom na Lobedu, v blízkosti Sály. Išlo o 4 rady stromoradia líp, podľa Menčíka aj gaštanov, nad úzkou cestičkou, okolo rieky potom úzky pás pobrežia a rákosie. *Výklad*, s. 59; JAKUBEC, ref. 48, s. 90; MENČÍK, ref. 25, s. 53.

⁶³ *Pamäti*, s. 173-174.

⁶⁴ *Tamže*, s. 183.

⁶⁵ *Tamže*, s. 196. Iná Lutherova studnička sa nachádzala pri veľkovojevodskom Belvedéri v Kniežacej záhrade. MURKO, ref. 1, s. 344.

⁶⁶ *Pamäti*, s. 195. Pozri aj PODOLAN, ref. 2, s. 92, 113.

⁶⁷ *Pamäti*, s. 162. Nemecké názvy sme doplnili podľa MURKO, ref. 1, s. 302.

⁶⁸ *Pamäti*, s. 177.

⁶⁹ *Tamže*, s. 175, 195.

krásneho parku vo Weimare.⁷⁰ Vo Weimare, vo vojenskej belvedérskej záhrade či konkrétne v skleníku zažil úchvatné rozkvitnutie kaktusu „grandiflorens“.⁷¹

V súvislosti s tragickým súbojom svojho ruského známeho spomína ešte Rauthal (Drsná dolina), dolinu ležiacu severne od Jeny, tiahnucu sa západne od údolia Sály.⁷² Oblíbeným miestom zábavy boli aj brehy Sály – kým v lete rieka slúžila na kúpanie a člnkovanie, v zime zase na „korčuľovanie“ v návlekoch pripevnených na nohách.⁷³

Z jenského okolia Kollár najprv spomenul dedinu Kunica (Kunitz), kde sa konala jeho imatrikulácia. Charakterizoval ju lakonicky – dedina nad Sálou, asi hodinu cesty od Jeny, preslávená praženícami (Eierkuchen).⁷⁴ Vymenúva i ďalšie okolité dediny a osady ako Gospoda (Cospeda), Breznice (Priestnitz), Velnice (Wölnitz), Loboda (Lobeda), Remda (Remderoda), Klosvice (Kloswitz), Celnice (Zölnitz), Radegast/Radygast (Rodigast) – asi míľu od Jeny, Driznice (vraj skôr Trýznice či Treznice) (Trießnitz), Geschvitz (Göschwitz), Podlvitz (Podelwitz), Osmerica (Osmeritz), Lubnice (Lubnitz) a mestá Vináry (Výmar či Weimar) a Gera (slovansky Gra). Všetky tieto obce mali podľa Kollára pôvodne slovanský názov a ukrývali pozostatky Lužických Srbov.⁷⁵ Jedným z dôkazov bolo práve meno Weimaru – Vináry, ktoré malo byť odvodené od tamojších viníc a vinárov. Jedna štvrť sa dokonca ešte volala Weinberg, Weinplatz, latinské pomenovanie mesta bolo Vinariensis. Dedinka Radegast u Kollára určite evokovala meno slovanského boha. Opísal ju ako chatrnú, ale s obyvateľstvom „slovanských obličajov“.⁷⁶

Z ďalšej obce Ziegenhain zasa pochádzali buršovské palice.⁷⁷ Obec Lichtenhain zasa hostila buršovské pijanské oslavy a bola vychýrená dobrým pivom, vďaka tamojšej kvalitnej studni.⁷⁸ Pre výborné „české“ pivo, ktoré mali variť samotní dedinčania, mala byť známa aj dedina Velnice (Wölnitz). V jej blízkosti (medzi Jenou a Wölnitz na ľavej strane) sa nachádzalav piesočnom kopci aj „tzv. Goetheho jaskyňa“ (zrejme Teufelslöcher), ktorú mal Goethe prebudovať na akýsi tajomný príbytok nymfy Calypso a weimarský dvor tu údajne

⁷⁰ *Pamäti*, s.177.

⁷¹ *Tamže*, s. 195-196.

⁷² *Tamže*, s. 161.

⁷³ *Tamže*, s. 163.

⁷⁴ *Tamže*, s. 163, 162; obdobne *Výklad*, s. 20. Spomína i zrúcaninu hradu Kunitzburg.

⁷⁵ *Pamäti*, s. 162, 199, 204-205. Nemecké názvy sme doplnili podľa komentárov J. Wahleho a M. Murka. Ten si nemyslí, že by bol pôvod spomínaných názvov nutne slovanský. MURKO, ref. 1, s. 301, 355. Porovnaj „*Wúkol Jeny, a w celém sausedstwj na obogjch břehách Sály, nalezagj se posawád mnohé, od Slawů někdy založené i obývané gměna s maličkau proměnu na sobě nesaucej města, wesnice, hrady, k. p. mimo výš gmenowané* [Kunice, Krain, Lobeda], *Gospoda, Welnice, Sorbice, Sorba, Droganice, Modelwice, Černowice, Kosnice, Kostrice, Priznice (snad Březnice), Radigast, Chotislav, Luža, Wrvice (Fröbitz), Horba, Lidnice, Holice, Horšice, Myslewice, Kwetice a t. d.*“ *Výklad*, s. 20; podobne znelka I, 74, 115, 116. *Slávy dcera [1852]*, s. 45, 66.

⁷⁶ *Pamäti*, s. 163.

⁷⁷ Pozri text k ref. 109.

⁷⁸ Pozri text k ref. 111.

často slávil narodeniny či meniny.⁷⁹ Neďaleko mal lobedský pastor pozemky: role, lúky, vinicu, ovocný sad a záhradku. Vtedy tam stála aj stará košatá lipa.⁸⁰ Sem, na lúky pri Sále i do blízkych lesov pohoria Kegelberge (azda Kernberge) sa chodilo obyčajne „botanizovať“.⁸¹

Dedina Winzerla ležala podľa Kollára asi pol míle od Jeny a polhodinu cesty od Lobedy na ľavom brehu Sály. Mala prastarý kostol, no cirkevne bola iba filiou burgauskej cirkvi.⁸² Pred chrámom sa mal čnieť kopec, na ktorom bola záhrada.⁸³ Tu Kollár v polovici apríla (v skutočnosti marca) 1818 po prvý raz videl Friederiku Schmidtovú. Kollár tu bol na hodoch a súčasne oslave 300. výročia chrámu. Magnetom bolo i kázanie superintendenta Johanna Gottloba Marezolla, ktoré si Kollár v hlavných črtách zrejme zapísal.⁸⁴

Mestečko Lobeda s opäť údajne slovanským názvom bolo od Jeny vzdialené asi hodinu. Ležalo na ľavom brehu Sály pod kopcom s ruinou hradu Lobdaberg. Popísal tu faru, ktorá bola starobylá a veľká, podobná kláštoru, keďže bola pôvodne katolíckym opátstvom.⁸⁵ V blízkosti fary si Kollár neskôr obľúbil besiedku, písal o studienke a tiež o lávke cez Sálu, k záhrade.⁸⁶ Pre Kollára bola obec spojená s rodom Bernevičkovcov, ktorým mal patriť hrad a hrobka v kostole. Táto rodina mala údajne slovanský pôvod a pochádzala z moravsko-slovenského pomedzia.⁸⁷

⁷⁹ *Pamäti*, s. 200, 177, 205. V okolí boli v tomto období názvy spojené s J. W. Goethem či F. Schillerom pomerne časté, hoci sa neskôr neudržali. Znelka III, 316 (41). *Slávy dcera [1852]*, s. 173.

⁸⁰ *Pamäti*, s. 200, 205. Pod túto lipu sa mal Kollár s Friederikou uchýliť pred dažďom v máji 1818. J. Jakubec pri svojej návšteve nedokázal konkrétny strom identifikovať, lebo sa ich tu nachádzalo hneď niekoľko. JAKUBEC, ref. 48, s. 91.

⁸¹ *Pamäti*, s. 200, 205.

⁸² *Tamže*, s. 200. Je zvláštne, že tu následne uvádza, že Velnice boli filiou cirkvi lobedskej.

⁸³ Podľa zistení J. Jakubca pred chrámom nie je žiadny kopec, najvyššie miesto je pri múre cintorína. Pred chrámom je iba malý priestor. JAKUBEC, ref. 48, s. 90.

⁸⁴ *Pamäti*, s. 200-201. Kollár tu bol aj s priateľmi – S. Mažáry, J. Ruman, H. Clemen a Rus Danilov. M. Murko upresnil, že Veľká noc v roku 1818 pripadla na 22. marca. MURKO, ref. 1, s. 349.

⁸⁵ *Pamäti*, s. 199-200; v životopise píše, že bolo vzdialené 1 ½ hodiny. *Autobiografia*, s. 277. Vzhľad podobný kaštieľu potvrdil i O. Wičaz, ktorý Lobedu osobne navštívil v prvej polovici 20. storočia. WIČAZ, Ota. *Jan Kollár. Zo živjenja, džela a serbskich počahov wulkeho Slowjana*. W Budyšinje : Kolo serpskich spisovateľov, 1828, s. 26. Ide o blokovú dvojposchodovú budovu na skoro štvorcovom pôdoryse.

⁸⁶ Tieto údaje pochádzajú zo zneliek *Slávy dcery* a nemožno im celkom dôverovať ako napr. v práci MENČÍK, ref. 25, s. 52. Okolnosti dal na pravú mieru J. Jakubec, ktorý Lobedu navštívil na konci 19. storočia. Besiedka sa nachádzala v záhrade, no neskôr bola zbúraná, studnička sa skutočne nachádza v blízkosti fary, pôvodne ju k nej pripájala plot. Znelka (I, 31), kde Kollár píše o lávke cez Sálu je zrejme iba fantáziou. Jednak je Lobeda ďalej od rieky, cez rieku by ťažko viedla lávka (neďaleko Lobedy však stojí starý most), nie je tu ani potok, cez ktorý by lávka mohla viesť. *Slávy dcera [1852]*, s. 24; JAKUBEC, ref. 48, s. 90-91. Nejaká lávka predsa mohla viesť iba cez suchý priekopu, „medzu“ medzi dvoma roľami – „Ona lávka pod ní v jeteli“ Znelka 60. (*Básně Jana Kollára*, 1821). *Jána Kollára prvá zbierka básnická z roku 1821*. Turčiansky Sv. Martin : Tlačou Matice slovenskej a Knižtlač. učast. spolku, 1921, s. 38. (ďalej iba *Básně Jana Kollára*); znelka III, 317. *Slávy dcera [1852]*, s. 173.

⁸⁷ Bernevičko, resp Berlevičko. *Pamäti*, s. 199-200, 203, 204; *Kázne a reči II*, s. 7 (843). Kollár píše o ponemčení ich mena na Berlepsch.

Kollár tu na odporúčanie J. G. Marezolla kázal po Veľkej noci v marci (v skutočnosti v apríli) roku 1818 namiesto chorého miestneho pastora a adjunkta (seniora) Georga Friedricha Schmidta (1758 – 1818).⁸⁸ Na prvú oboznamovaciu návštevu sa vybral s Jánom Benediktom uprostred týždňa. Zoznámil sa s dovtedy neznámou Friederikou. Následnú návštevu absolvoval v sobotu, kedy mu Schmidt v rozhovore trvajúcom až do polnoci rozprával o svojom slovanskom – lužicko-srbskom pôvode a Bernevičkovcoch. Na druhý deň v II. nedeľu po Veľkej noci – 5. apríla v Lobede a predtým skoršie ráno i vo filii Ruda absolvoval dohodnuté kázania.⁸⁹ Kollár mal na sebe po prvý raz oblečený „luterák“ (Lutherrock). Po bohoslužbe navštívil lokálne pamätihodnosti – hrobku a hroby Bernevičkovcov. Ukázali mu aj miesto pri dolnej bráne zrejme vo vnútri chrámu, kde nedávno pri opravách pri základoch vykopali „*rakvu s kostrou ktorejsi mladej Bernevičky – ešte s vrkočom, so zlatohlavom a s kmentovými šatami.*“ Potom Kollár vystúpil i k ruinám hradu Lobdaberg.⁹⁰

Po nejaký čas po smrti pastora Schmidta (24. apríla 1818)⁹¹ lobedskí mešťania Kollárovi oznámili jeho úmrtie a žiadali ho, či by nechcel v Lobede i naďalej odbavovať bohoslužby a kázať. Aj keď sa Kollár vyhovárал, nakoniec ponuku prijal. Zdá sa, že tu takto kázal dvakrát, teda dve nedele. Po úspechu týchto kázní údajne lobedskí cirkevníci požiadali Kollára, aby sa stal ich riadnym farárom – Kollár ale túto žiadosť odmietol.⁹² Prijal ale možnosť navštevovať rodinu Schmidtovcov, kde po sobotách doučoval sestry Friederiky, Amáliu a Karolínu.⁹³ Rodina zostala v Lobede asi pol roka a potom sa presťahovala do Jeny do domu neďaleko hrádze pri Sále na ulici Steinweg.⁹⁴

Na výjazdy do Lobedy podľa znelky v *Slávy dcere* Kollár využil i moderný vynález Karla Draisa (1785 – 1851) „behací stroj“ (Laufmaschine) či „drezínu“ (Draisine) a cesta mu tak mala trvať pol hodiny, čo bolo o tretinu až polovicu menej než pri bežnej chôdzi. Drais

⁸⁸ Na tomto mieste je zreteľný istý chronologický rozpor. Podľa *Pamäti* sa najprv uskutočnili hody a oslava vo Winzerle, čo sa malo udiť uprostred apríla 1818 (prvýkrát tu videl zatiaľ neznámu Friederiku). Následne (!) bol Kollár o kázanie v Lobede požiadaný v marci 1818 (a identifikoval kto je Friederika). Tu zrejme došlo k omylu (dvojakej zámene) – Veľká noc v roku 1818 pripadla na 22. marca. Oslavy vo Winzerle sa tak mohli konať v polovici marca, deň Kollárovho kázania v Lobede (II. nedeľa po Veľkej noci) pripadol na 5. apríl. Kollár udáva, že Schmidt zomrel „24. toho istého mesiaca“ teda apríla. Následne tiež píše, že „medzitým zavítal mesiac máj“. Pozri *Pamäti*, s. 200, 201, 204; porovnaj MURKO, ref. 1, s. 249-250, 251, 254.

⁸⁹ *Pamäti*, s. 204, 202. MURKO, ref. 1, s. 354.

⁹⁰ *Pamäti*, s. 204.

⁹¹ *Tamže*, s. 201. Kollár píše iba „24. toho istého mesiaca“ teda zrejme apríla. Pozri MENČÍK, ref. 25, s. 49.

⁹² *Pamäti*, s. 206. Václav Zelený sa rozprával so Schmidtovým nepriamym nástupcom Bukhartom, ktorý potvrdil, že farníci Kollára skutočne žiadali, aby v Lobede zostal. Podobne si nejaká stará pani pamätala, že v Lobede kázal nejaký „uhorský pastor“. JAKUBEC, ref. 48, s. 92.

⁹³ MENČÍK, ref. 25, s. 52.

⁹⁴ *Pamäti*, s. 206-207. List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 15. decembra 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 224-225. „*Bývate ešte všetci v Jene? ... Ešte stále bývate na Steinwegu v tom istom dome?*“ Podobne list Jána Kollára Johanne Sophii a Friederike Schmidtovej z 19. júna 1820. AMBRUŠ, ref. 19, s. 31-33, 229-230.

predviedol svoj vynález v roku 1817, avšak domnievame sa, že Kollár o stroji iba čítal resp. počul, keďže jeho masovejšia výroba začala až v roku 1818 a ako novinka určite nebol lacný. Kollár si kvôli čoraz vypuklejším finančným problémom určite nemohol drezinu kúpiť a je pochybné, či si ju v Jene mohol požičať a vyskúšať – znelka sama ale znie veľmi presvedčivo.⁹⁵

Kollárova záľuba vo vychádzkach na miesta s výhľadom, aby sa lepšie oboznámil s krajinou ho neopustila ani v Nemecku – knižky čítal na Fuchsthurmbergu (nad Ziegenhainom), Kunitzerbergu či Lobdabergu a poníže Jeny nad Sálou spomína i Krain (Crainberg). Zdá sa, že aj tieto hrady považoval za pôvodne slovanské pevnosti.⁹⁶ V súvislosti so skladaním poézie sa vyznal, že najviac básní skrsló pod holým nebom v „chráme prírody“ v Jene, na cestách a v Pešti.⁹⁷

V nemeckom prostredí mal Kollár paradoxne možnosť stretnúť sa s trojicou Rusov – náhodne sa stali spolucestujúcimi už na ceste poštovým kočom z Drážďan do Lipska a ich kontakt bol pomerne intenzívny aj počas Kollárovho pobytu v Jene. Najprv bývali v susedstve, neskôr dokonca v tom istom dome, u vdovy Zennerovej.⁹⁸ Kollár im venoval celú podkapitolu opisu jenského pobytu.⁹⁹

Išlo o bratov Karasevovcov (asi 16 a 20 roční) a ich staršieho sprievodcu Danilova.¹⁰⁰ Obaja bratia z bohatej šľachtickej rodiny, pre Kollára zvlášť zaujímaví neboli – jednak kvôli ich „sociálno-triednej“ obmedzenosti, jednak kvôli tomu, že predstavovali príklad nenárodného kozmopolitizmu vyšších ruských šľachtických kruhov. Zásadne nehovorili (a nepísali) rusky, ale hlavne taliansky, francúzsky a nemecky, čo bolo pre Kollára odstrašujúce.

Na opise ich fyzického zjavu však môžeme nájsť aj prvky istej slovanskej etnickej charakteristiky. Starší bol vysoký, driečny, mal peknú okrúhlu tvár a prudkú, náruživú povahu. Mladší bol naopak územčistý a chladnokrvný. Asi po polroku v lete 1818 mal starší

⁹⁵ „Abych pak běh zrychlil kroku svého / a přitom si času uspořil, / koupil jsem si stroj, jež utvořil / v Manheime Draise roku přítomného; // jest to vůz, kůň, pěchour spolu, trého / prospěch vtíp tu v jedno zatvořil, / aby člověk ni noh nemořil / a se vyhnul smerti pádu zlého; // dresina se volá od nálezce, / za půl hodiny lze přijeti / z Jeny k Lobdě v přípravě té hezce; // ona nejen lásce krátí dráhu, / než jak tělo učí deržeti, / tak i ducha vždycky rovnováhu.“ Znelka I, 40. *Slávy dcera [1852]*, s. 28.

⁹⁶ *Paměti*, s. 66; *Výklad*, s. 20, 242; znelka I, 17; III, 283 (8). *Slávy dcera [1852]*, s. 17, 156.

⁹⁷ *Paměti*, s. 197.

⁹⁸ *Tamže*, s. 158, 159.

⁹⁹ Podkapitola ôsmej časti – Dvaja Karasevičovci, Rusi a ich sprievodca. *Tamže*, s. 159-161.

¹⁰⁰ Kollár meno sprievodcu v podkapitole venovanej Rusom (pozri ref. 85) nespomína, objavuje sa ale na iných miestach – ako Danilov či Danjelov (Danielov). *Tamže*, s. 208, 199; *Paměti*, s. 272.

z bratov súboj v Drsnej doline (Rauthal) a bol smrteľne zranený. Po jeho smrti sa jeho brat so sprievodcom vrátili do vlasti.¹⁰¹

Kollára oveľa viac zaujal sprievodca Danilov, starší bradatý muž (šedivec), bývalý vojak s telom posiatym jazvami. Vysvitlo dokonca, že majú spoločného známeho – kozáckeho hajtmana Ivana Danilova, ktorý sa pri návrate z napoleonských vojen zastavil s oddielom v Mošovciach a veľmi pozitívne zapôsobil na malého Kollára.¹⁰² Aj keď Kollár uvádza, že nebol žiadnym intelektuálom či učencom, evidentne spolu trávili veľa času a starý pán dokonca s Kollárom navštevoval niektoré prednášky, hoci nevedel dobre po nemecky. Pomáhal mu tiež učiť sa rusky a spolu niekoľkokrát navštívili aj pravoslávne služby božie vo Výmare, kde mala sestra cára Alexandra a manželka veľkovojuvodu Karla Fridricha veľkovojuvodyňa Mária Pavlovna vlastnú kaplnku, popa i spevákov.¹⁰³ Neskôr, pri návrate zo slávnosti na Wartburgu sa Kollár s popom osobne zoznámil a navštívil aj rezidenciu veľkovojuvodyne.¹⁰⁴ S Danilovom si dokonca plánoval cestu do Poľska a Ruska, plán však kvôli nedostatku financií stroskotal.¹⁰⁵

Pre Kollára bol dozaista život buršov veľmi zaujímavý, keďže sa predtým študentského života príliš nezúčastňoval. Už sme spomenuli rituál imatrikulácie a národné manifestácie odohrávajúce sa na jenskom námestí. Kollár zachytil aj odev a vybavenie buršov a niektoré z ďalších slávnostných situácií.

K odevu patril dlhý čierny kabát (deutsche Rock) po kolená, podobný atile a hlavne čierna zamatová čiapka s našitou striebornou dubovou ratoľou či listom. V lete sa čapica nenosila – burši mali dlhé, nestrihané vlasy, rozdelené pútcou na dve strany a neholenú bradu.¹⁰⁶ Takmer každý burš nosil kord, preto súboje či už cvičné, či tie skutočné boli na dennom poriadku.¹⁰⁷ Dokonca aj Kollár chcel týmto spôsobom riešiť spor s kolegom Jánom Benediktom – k súboju však nakoniec nedošlo.¹⁰⁸ Špeciálnym nástrojom bol akýsi

¹⁰¹ *Pamäti*, s. 161.

¹⁰² *Tamže*, s. 160, 38-39.

¹⁰³ *Tamže*, s. 161; *Výklad*, s. 37, znelka I, 62. *Slávy dcera [1852]*, s. 39.

¹⁰⁴ *Pamäti*, s. 191. Náhodne tu dokonca čítal jej rozpisovaný list, takže už vedel čítať v azbuke.

¹⁰⁵ *Tamže*, s. 208.

¹⁰⁶ *Tamže*, s. 165.

¹⁰⁷ Koncom 18. storočia sa do vyučovania dostali aj „rytierske“ umenia. Súviselo to s napodobňovaním životného štýlu šľachty u študentov a ich učiteľov. Preto nosili „šľachtický“ odev a kord, vyžívali sa v milostných avantúrach a súbojoch. Šerm vyučovali špeciálni učitelia. Od francúzskeho štýlu sa postupne na prelome storočí prechádzalo k nemeckým šermiarskym štýlom – jednoduchším a tvrdším. Šerm mal význam i pre pôsobenie v armáde (boj zblízka), na univerzite ale predstavoval akúsi formu telesnej výchovy. Toto bolo pretavené i do ideológie turnerského hnutia a buršenshaftov. OLIVOVÁ, Věra. *Lidé a hry. Historická geneze sportu*. Praha : Olympia, 1979, s. 463-464, 488-489. V súboji zahynul aj starší z bratov Karasevovcov. *Pamäti*, s. 161.

¹⁰⁸ *Tamže*, s. 164, 179-180.

ozembuch – „Ziegenhainer“ kyjak z tvrdého dreva z dediny Ziegenhain. Slúžil na zvolávanie študentov – buršov údermi o dlažbu.¹⁰⁹

Študenti posedením s hudbou a preslovmi oslavovali aj meniny a narodeniny obľúbených profesorov. Ešte väčším prejavom sympatií bolo „zasadenie“ stromu (obyčajne dubu) a jeho pokrstenie menom oslávenej osobnosti.¹¹⁰

Z buršovských aktivít ešte venoval Kollár dost' priestoru bakchusiáde, ktorá sa každoročne konala v Lichtenhaine, hoci sa nad pestovaním opilstva pohoršoval. Burši mali totiž akýsi zvláštny pijanský spolok, dokonca pod patronátom kniežaťa. Spolok si každoročne súťažou určoval svojho kráľa či knieža a hierarchicky i jeho družinu. Samozrejme súťaž bola postavená na množstve vypitého piva a najúspešnejší absolvent sa stal na celý rok „kráľom“, bol patrične ozdobený rúchom, berlou a jablkom. Ku Kollárovmu opisu slávnosti azda nie je čo dodať: „*Celý veľký sad a pod všetkými stromami plno pijanov a nosičov nápoja, v sade celé sudy, každý pijan mal krčah pri sebe, pri každom stole, pri každom strome stál dozorca s čiernou tabuľou, kde kriedou poznamenával, koľko kto už krčahov piva vylogal. Niektorí hrdinovia z najvyšších stromov to, čo do seba liali, opäť o krátky čas vydávali, iní sa tackali, iní ležali chrápajúc, slovom – hotová ríša sybarizmu.*“ Večer sa spoločnosť vo vážnom sprievode s hudbou a spevom vracala do Jeny.¹¹¹

Uctieie náboženskej spomienky v kombinácii s búrlivým vlastenectvom nemeckých buršenshaftov sa spojilo v zásadnej udalosti, akou dozaista bola Wartburgská slávnosť v roku 1817. Kollár sa jej zúčastnil necelé dva týždne po príchode do Jeny a slávnosť ako taká mala fatálny vplyv na osudy uhorských študentov v Nemecku.¹¹² Práve pre rozruch a zdesenie na vysokých miestach a habsburskom dvore sa uhorskí študenti snažili ako mohli, aby napravili svoju reputáciu. Kollár napísal správu o slávnosti, aby rozptýlil podozrenia. Publikovaná bola vo februári 1818 v Palkovičovom *Týdenníku*.¹¹³ Anonymne zrejme písal proti opatreniam habsburskej monarchie voči študentom (zákazy cestovania, zákaz návštev univerzity) v periodiku *Der Patriot*¹¹⁴ a v rámci študentskej kampane informovania dištriktuálnych inšpektorov a superintendentov písal o situácii barónovi Jeszenákovi

¹⁰⁹ *Pamäti*, s. 164. U Kollára názov „Ziegenhaim“.

¹¹⁰ *Tamže*, s. 164-165.

¹¹¹ *Tamže*, s. 182.

¹¹² Viac pozri v STEIGER – KÖHLER, ref. 21, s. 20-47. Pozri aj ref. 161.

¹¹³ *Pamäti*, s. 184; [KOLLÁR, Ján.] Zpráva o slavnosti obnovenej cýrkwe, kterau protestanti w třetjm stoletj dne 18. řjgna roku 1817 na Wartburku swětíli. (Od očitého svědka *) In *Týdenník*, 1818, č. 6, .s 50 (72)-79. Príspevok poslal v liste z 26. januára 1818. Porovnaj aj Rosenbaum, Karol. Literárne pozadie básnickej tvorby mladého Jána Kollára. In KRAUS, Cyril. (ed.) *Ján Kollár (1793 – 1993): zborník štúdií*. Bratislava : Veda, 1993, s. 98-99.

¹¹⁴ Takýto článok mu pripisujú STEIGER – KÖHLER, ref. 21, s. 25-26; ELIÁŠ, ref. 12, s. 113.

(inšpektor Preddunajského dištriktu a bratislavských škôl, mecenáš školstva).¹¹⁵ V *Pamätiach* Kollár podal údajne „výťah“ zo správy v *Týdenníku*, ale v skutočnosti je tu text prepísaný kompletne a dokonca ešte obohatený niekoľkými rozširujúcimi odsekmi. To iba zdôrazňuje dôležitosť, akú Kollár ešte po rokoch udalosti i jej následkom prikladal.

Slávnosť na 300. výročie reformácie, spojená aj s oslavou víťazstva pri Lipsku sa odohrala 18. a 19. októbra na hrade Wartburg a mestečku Eisenach v jeho bezprostrednej blízkosti. Podľa Kollára sa jej zúčastnilo 700 študentov z najrôznejších nemeckých krajín a vysokých škôl.¹¹⁶ Z Uhorska to bolo šesť študentov.¹¹⁷ Okrem študentov sa slávnosti zúčastnili aj profesori Jakob Friedrich Fries, Lorenz Oken, Christian Wilhelm Schweizer a Dietrich Georg von Kieser. Študenti do Eisenachu (asi 90 km) putovali zväčša pešo vo veľkých zástupoch, nesúc „na ramene strojně upravenou tobolku“, vo veselej a družnej nálade.¹¹⁸ Dorazili zväčša už 17. októbra večer. Oznamy pribité na mestských bránach ich navigovali do hostinca Rautenkranz, kde bol akýsi organizačný a ubytovací úrad. Každý sa tu zapísal (uviedol meno a priezvisko, vysokú školu, univerzitu a krajinu pôvodu) a potom prispel symbolickým poplatkom. Potom sa študenti zrejme rozišli po pridelených domoch mešťanov, kde boli ubytovaní. Práve jenský študenti boli poctení organizáciou slávnosti. Voľbou boli zorganizované aj poriadkové sily v celej škále hodností a úradníci. Účastníci slávnosti chodili ozdobení dubovými ratolesťami, nalámanými v blízkom háji.

Ráno o 6. a 7. hodine zazneli zvony a ohlásili začiatok slávnosti, nasledovalo zoradenie do skupín na námestí, študenti dostali v Jene pripravené a vytlačené príležitostné básne, piesne a reči. Sprievod na hrad Wartburg sa pohol o 9. hodine a bol sprevádzaný hudbou. Študenti niesli zástavy – Kollár presne popisuje jenskú –vyšitú zlatom na červeno-čiernom poli.¹¹⁹ Výstup bol strmý a niektorí jednotlivci volili rôzne skratky, pretože bolo pekné počasie a slnko pripekalo.¹²⁰

Na hrade sa študenti usadili v sieni so stĺpmi a oblúkmi ozdobenej jesennými kvetinami a absolvovali služby božie. Spievala sa pieseň „*Hrad přepevný jest Pán Bůh náš*“

¹¹⁵ *Pamäti*, s. 190.

¹¹⁶ *Tamže*, s. 185. Podľa M. Murka ich bolo iba okolo 500. MURKO, ref. 1, s. 330.

¹¹⁷ Kollár okrem seba uvádza mená Samuel Ferienčík, Ján Ruman, Ján Hoznek, Michaely (Friedrich Machaelis), Zadunajčan (Martin Cramer). Zrejme išlo o užší krúžok „Uhrov“, lebo pri príležitosti čítania spisu Clausa Harmsa (1778 – 1855), cirkevného reformátora spomína Kollár 5-6 spoločníkov a uvádza mená Samuel Ferienčík, Ján Ruman, Ján Benedikti. *Tamže*, s. 184, 164, 343.

¹¹⁸ *Tamže*, s. 185.

¹¹⁹ *Pamäti*, s. 186. Slávnostná zástava sa dodnes zachovala. Podrobnejšie pozri STEIGER, Günter. *Ich würde doch nach Jena gehn. Geschichte und Geschichten, Bilder, Denkmale und Dokumente aus vier Jahrhunderten universität Jena*. Weimar : Hermann Böhlau Nachfolger, 1980, s.118-119.

¹²⁰ Kollár síce píše, že z Eisenachu na Wartburg je to pol hodiny, ale J. Wahle upozorňuje, že je to viac – sprievodu to určite trvalo ešte dlhšie. Pozri *Pamäti*, s. 185, MURKO, ref. 1, s. 329.

a odznelo niekoľko rečí študentov i profesora J. F. Friesa.¹²¹ Potom nasledovala prehliadka hradu – zbrojnice, kaplnky a kazateľnice, izby, kde Luther prekladal bibliu a pod. Študenti pripravovali stoly na hostinu, ostatní sa prechádzali po nádvořiach, obdivovali výhľad, posedávali a rozprávali sa. O 12. hodine ich trúbka pozývala k stolu. Okrem hostiny tu znela hudba, spievalo sa a boli prednesené početné zdravice.

O 15. hodine sa sprievod pohol späť do mesta. V tamojšom chráme kázal superintendent Neve (Nebe).¹²² Do mesta práve prišiel tretí pluk pruskej pechoty a stotník, keď sa dozvedel, že sa konajú služby božie, dal okamžite umlčať bubny a píšťaly vojenskej pochodovej hudby. Prispel aj almužnou na chudobných. Následne sa na námestí študenti premiešali s vojakmi a vytvorili „*obdélne valné kolo*“ a začala časť oslavy venovaná oslave bitky pri Lipsku. Mesto sa stalo jedinou „národnou“ svätyňou – spievali sa národné piesne, prednášané boli blahoželanía vlasti i známym vlastencom.¹²³ Vojsko potom s vojenskou hudbou odtiahlo na blízky kopec Wartenberg, kde nakládlo vaty.¹²⁴ Študenti zostali na námestí, kde sa konali športové zápolenia v behu, zápase a šerme.¹²⁵

Večer o 19. hodine študenti s fakľami v rukách pripochodovali k vatrám na Wartenbergu. Tu sa ďalej slávil – do tmy žiarili vaty i ohňostroje, vyrástli tu početné stánky, búdky a besiedky, kde sa ďalej hodovalo. Náladu tak nepokazil ani ostrý severný vietor. Všade bolo plno ľudí, prebiehali tu rôzne hry, tancovalo sa, spievalo i strieľalo.¹²⁶

Medzitým sa radikálnejšia skupina študentov utiahla do ústrania a demonštratívne tam páčila spisy „škodlivé všeobecnému dobru“ a tiež symboly skostnateného feudálneho režimu. Samozrejme Kollár rázne poprel, že by sa na tejto činnosti zúčastnili profesori, alebo študenti z Uhorska. Na druhý deň oslavy pokračovali zrejme už všeobecne v tomto liberálnom tóne – všetci študenti sa doobeda opäť stretli na Wartburgu, kde rokovali o akademickej problematike, o zrušení krajinských spolkov či obmedzení súbojov. Celkom iste sa diskutovalo aj o všeneemeckej jednote. Na poludnie sa takmer všetci zišli v chráme a po rozlúčkovej bohoslužbe pomaly opustili mesto.¹²⁷

Bezprostredné rezonovanie slávnosti a priateľský duch zrejme vytvoril situáciu, keď boli študenti zvlášť vítaní a nastali akési „dni otvorených dverí“. Na ceste zo slávnosti sa

¹²¹ Pieseň samozrejme odznela v nemeckej verzii „*Eine feste Burg ist unser Gott*“. MURKO, ref. 1, s. 331.

¹²² Kollár zachytil meno ako Neve (Nebe), M. Murko upresňuje, že išlo o meno Nebe. *Pamäti*, s. 187; MURKO, ref. 1, s. 332.

¹²³ *Pamäti*, s. 187; *Paměti*, s. 260.

¹²⁴ *Pamäti*, s. 187. M. Murko upresňuje, že Kollár buď skomolil, alebo úmyselne vylepšil meno vrchu, ktorý sa volá Wadenberg, teda „Teľací vrch“ MURKO, ref. 1, s. 333.

¹²⁵ *Pamäti*, s. 187.

¹²⁶ *Tamže*, s. 188.

¹²⁷ *Tamže*, s. 188-189.

študenti zastavili ešte v Schnepfenthale (pri Gothe), pretože chceli vidieť výchovný ústav Christiana Gotthilfa Salzmann (1744 – 1811), dobovú ikonu pedagogiky. Pri tej príležitosti navštívili aj jeho hrob. Od sveta odľahlý a pod lesom ležiaci ústav viedol Salzmannov syn Carl, ktorý študentov sprevádzal. Kollár zaznamenal niekoľko špecifických metód používaných pri vyučovaní. V Gothe si prezreli kniežací palác, zložený „zo samých zrkadiel“ a navštívili superintendenta Carla Gottlieba Bretschneidera (1776 – 1848), známu osobnosť nemeckej evanjelickej cirkvi.¹²⁸ V Erfurte si prezreli Lutherovu kláštorňú celu a zvonnicu, kde Kollára zaujali dva zvony – jeden obrovskými rozmermi, druhý – „strieborný“ zasa materiálom.¹²⁹ Najdlhšie sa pristavili vo Weimare – tu si prezreli veľkovevodskú rezidenciu a navštívili tamojšieho ruského popa.¹³⁰

Podobne búrlivo dozaista zarezonovala ďalšia študentská akcia, vražda Augusta Friedricha Ferdinanda von Kotzebueho (1761 – 1819) Karlom Ludwigom Sandom (1785 – 1820), ktorá sa udiala v posledných dňoch Kollárovoho pobytu v Jene (23. marca 1819). Kollár o udalosti iste veľa počul z prvej ruky, avšak o detailoch zrejme čítal až v tlači. Kotzebue býval vo Weimare, ale Kollár ho vídaval i v Jene, hoci sa s ním osobne nezoznámil. Bol spojený s ruským ministerstvom zahraničných vecí, pre ktoré zháňal informácie o kultúre a politike. Typickým „špiónom“ zrejme nebol, ale po zachytení a uverejnení jednej z jeho správ sa voči nemu zo strany nemeckého zjednocovacieho hnutia a buršenshaftov zdvihla mohutná vlna odporu, ktorá viedla až k jeho vražde. Kollár poznal z videnia i Sanda, pretože v poslednom semestri pobytu sedával v susedstve „uhorského stolu“ vo veľkovevodskom konvikte. Udržoval tam poriadok, oboznamoval s rôznymi akademickými oznamami a pod. Kandidát bohoslovnia bol vraj usilovným študentom, tichý a pokojný, hoci uzavretý a zádušný. Za Kotzebuem sa s dýkou a evanjeliom sv. Jána vybral do Mannheimu, kde vykonal svoj čin. Popravený bol 20. mája 1820.¹³¹

So študentskými aktivitami súviseli aj československé besedy, ktoré sa konali v byte Jána Benediktiho. Účasť na nich sa však často obmedzovala iba na Kollára a Benediktiho. Čítali tu bibliu, ruské a poľské knihy a cvičili sa v materinskej reči.¹³² Okrem toho sa študenti pri podobnej činnosti schádzali aj so svojimi nemeckými kolegami.¹³³

¹²⁸ *Pamäti*, s. 191. Kollár písal chybné Brettschneider. *Paměti*, s. 263; znelka I, 65. *Slávy dcera [1852]*, s. 41.

¹²⁹ *Pamäti*, s. 191.

¹³⁰ *Tamže*, s. 191; *Výklad*, s. 37. Pozri aj text k ref. 103 a 104.

¹³¹ *Pamäti*, s. 194. Situáciu zrejme sledoval aj na ceste z Jenu. List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 10. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 221-222. „O Kotzebuovi, sprisahani buršenshaftu atd. rozpráva celý svet. Ale smrť prinajmenšom neľutujú.“ V *Slávy dcere* ho Kollár dal do skupiny vrahov či „pomstiteľov“ *Výklad*, s. 297; znelka IV, 418 (19) *Slávy dcera [1852]*, s. 226.

¹³² *Pamäti*, s. 180. V liste Jurajovi Palkovičovi z 26. januára 1818 Kollár napísal: „Uhrů gest zde nynj na učenj 30. Ponewadž, pak se mezy nimi y několik Slowáků nalézá, tedy sme učinili mezy sebau společnost, kterauž sme

Nebudeme zvlášť rozpisovať Kollárove štúdiá, priblížime si iba niektoré detaily, ako napr. skutočnosť, že profesor Henrich Luden, ktorý prednášal nemecké a svetové dejiny mal najpriestrannejšiu poslucháreň, ale ani to nestačilo veľkému záujmu študentov – tí, ktorí sa nezmestili do miestnosti, obsadili dokonca okná, za ktorými stáli vonku na rebríkoch. Tie si nosili sami, alebo za požičanie platili pedelovi.¹³⁴ Preplnená bývala aj učebňa profesora Jakoba Friedricha Friesa.¹³⁵ Naopak boli profesori, ktorí radi prednášali pod holým nebom – napr. Lorenz Oken či Friedrich Sigismund Voigt.¹³⁶

Luden bol Kollárovi vzorom v historickom bádání, hoci sa s ním dostal do sporu kvôli slavicite niektorých pamiatok v Nemecku.¹³⁷ Práve vďaka tomu sa dostal v *Slávy dcere* do slovanského pekla.¹³⁸ Bol to však profesor Luden, na ktorého sa Kollár obrátil ohľadom mravopočestnosti svojej „oživenej“ nevesty v roku 1835.¹³⁹ Aj L. Oken na Kollára hlboko zapôsobil (hoci bol katolík) – bol vraj človekom prívetivým, uhladených mravov a ľubozvučnej reči, ale nedbal na spoločenské zvyky ani na svoj zovňajšok. Hoci tak katedra podľa Kollára pripomínala Diogénov sud, nikde inde nebolo tak ticho ako v jeho posluchárni.¹⁴⁰ Kollár ešte neskôr v Pešti čítal Okenovu *Isis* a náhodne sa s ním po rokoch stretol vo Švajčiarsku.¹⁴¹ L. Oken a J. F. Fries sa zúčastnili aj Wartburskej slávnosti, za svoje postoje perzekvovaní, ale získali obrovskú popularitu medzi študentmi.

Už po predchádzajúcom záujme o botaniku¹⁴² jej v Jene Kollár celkom prepadol.¹⁴³ Chodil na botanické prednášky k L. Okenovi i F. S. Voigtovi, hoci kvôli tomu, že sa študenti museli skladať na kvety a materiál, neboli lacné. Priam posadnutosť bola spojená s čakáním na kvitnutie aloe v Kniežacej záhrade, kam rastlinu chodil kontrolovať po každej prednáške

Slowenskau besedau (!) nazvali. Scházíme se obyčejně gedenkrát w týdni, w neděli na gednu neb y na 2 hodiny. Genom litugeme, že nám nenj od akademických zaneprázdněnj málo času zbywá, a knih Slowenských se nám nedostáwá; máme wšak nassi ssestidjlnau [bibliu]. In Týdenník, 1818, č. 6, s. 79.

¹³³ „W gednom domě domě bydlewše wečery sme společně tráwili čjtanjm řeckých, djlem i wlaských a německých Klassiků, gmenowitě Homera, Sophoklesa, Euripidesa, Tassa, Schillera a. t. d. Clemen byl wýborný, ostrowtipný, dobré weselé towarysttvo, učené rozmluvy a wůbec nauky a uměnj náruživě milujcj mladjk. Za mnohé blažené hodiny skladatel těchto básnj wraucně mu děkuge.“ *Výklad*, s. 156.

¹³⁴ *Pamäti*, s. 170.

¹³⁵ *Tamže*, s. 174.

¹³⁶ *Tamže*, s. 172.

¹³⁷ *Tamže*, s. 170-171.

¹³⁸ Znelka V, 544 (12). *Slávy dcera* [1852], s. 292.

¹³⁹ ELIÁŠ, ref. 12, s. 128; FORST, ref. 25, s. 112; BLAHO, Pavel. Ján Kollár v Pešti. In PASTRNEK, ref.18, s. 39.

¹⁴⁰ *Pamäti*, s. 171-172.

¹⁴¹ List Jána Kollára Johanne Sophii a Friederike Schmidtovej z 19. júna 1820. AMBRUŠ, ref. 19, s. 31-33, 229-230; *Cestopis II*, s. 11-14.

¹⁴² *Pamäti*, s. 194-195. Pozri aj text k ref. 10, 66.

¹⁴³ „...náklonnosť a láska ku kvetom [vzbĺkla] vo mne tak silno, že sa premenila takmer na šialenú žiadostivosť“; „Nič ma tak neučilo obdivovať boha, milovať svet – ako kvety.“ *Tamže*, s. 195.

(!). Podobne aktívne sa zúčastnil na čakani na kvitnutie kaktusu „grandiflorens“ vo vojenskej belvedérskej záhrade vo Weimare: „Zanechajúc všetky ostatné štúdiá, ihneď som sa ta vystrojil s pánom Voigtom a s niektorými inými študentmi. Nespali sme celú noc. Asi o polnoci v skleníku, kde sme boli, počuli sme v bezprostrednej blízkosti treskot, akoby z dela vystrelili, a vzápätí bezmála nás omráčil prudký zápach. Tento div krásneho kvetu ešte väčšmi rozmnožil moju lásku k nemu.“¹⁴⁴ Hodiny s Voigtom sa niesli v duchu seriózneho vedeckého zariadenia – „V tej chvíli profesor Voigt zostupoval s niekoľkými botanistami údolím z hôr, zvaných Kegelberge; niesli prírodospytnú korisť – rastliny, motýle, chrobáky a pod. Pripojil som sa teda k nim. Ešte len tu som poznal čo je to bádateľská a vedecká náruživosť. Všetci títo prírodospytci i sám p. Voigt, držali v jednej ruke nezvyčajné paličky, v druhej mikroskop a premŕvali sa po ceste v každej hrbe lajna, v každej kaluži stojatej smradľavej vody, vybrali stadeto červy, mušky, plazy a iné živočíchy a vkladali ich živé do fľaštičky.“¹⁴⁵

Okrem profesorov sa Kollár zoznámil s niekoľkými v tejto dobe zvlášť známymi osobnosťami, alebo sa aspoň vyskytol v ich blízkosti. Hviezdou prvej kategórie bol Johann Wolfgang Goethe, ktorého Kollár spolu s Mažárom navštívili 7. novembra 1817, pomerne skoro po príchode do Jeny.¹⁴⁶ Mal mu sprostredkovať slovenské piesne, čo dalo závdavok k ďalším návštevám.¹⁴⁷ Kollár tvrdí, že niektoré z piesní potom v preklade Goethe i vydal.¹⁴⁸ S Goethem sa očividne ešte niekoľkokrát náhodne stretol na prechádzke, ale vídal ho častejšie lebo „obyčej mival téměř každodenně v kočáru, v němž dva bělouni zapraženi byli, vůkol Jeny se projížděti, a při tom se svým kočím jako se svým nejdůvěrnějším přítelem hlasitě mluvíti neb se hádati.“¹⁴⁹ Náhodne sa stretávali aj v Kniežacej záhrade, kde Goethe čítal a skúmal.¹⁵⁰ Goetheho „spoločenský“ život evidentne sledoval aj v dennej tlači.¹⁵¹ Ešte viac sa vraj s Goethem stretával Kollárov spolužiak Samuel Ferienčík, ktorý vedel hrať na gitaru a spievať maestrove balady.¹⁵² Kollár spolupracoval aj so synom známeho básnika Wielanda

¹⁴⁴ *Pamäti*, s. 195-196. Pravdepodobne išlo o niektorú z variet peruánskeho druhu *Islaya Grandiflorens* Rauh et Backeb alebo novšie tiež *Eriocyce islayensis* (Foster) Katt. 1994 (kvety sú žltej farby), respektíve o iný neurčiteľný druh, označený ako „veľkokvetý“ (grandiflorens).

¹⁴⁵ *Tamže*, s. 205-206.

¹⁴⁶ Goethe si toto stretnutie s „zwey Ungarn“ poznamenal do denníka. KRAUS, Arnošt V. *Goethe a Čechy*. Praha : Nákladem vlastním, 1896, s. 171.

¹⁴⁷ *Pamäti*, s. 175. Niektoré historiky, ktoré o Goethem zachytil, zrejme prevzal z populárnej tlače. Kollárov záujem o Goetheho bol však i tak zjavný. Goethe sa napríklad dostal v *Slávy dcera* i do slovanského neba. Znelka I, 63; 112; IV, 499 (100). *Slávy dcera* [1852], s. 40, 64, 266.

¹⁴⁸ *Pamäti*, s. 175. O stretnutí s Goethem a spolupráci s ním písal i v životopise. *Autobiografia*, s. 277; podobne znelka I, 112. *Slávy dcera* [1852], s. 64.

¹⁴⁹ *Pamäti*, s. 248; *Pamäti*, s. 175, 183. Pozri aj text k ref. 41.

¹⁵⁰ *Tamže*, s. 195.

¹⁵¹ Viaceré historiky zachytené v *Pamätiach* majú pravdepodobne takýto pôvod. *Tamže*, s. 176.

¹⁵² *Tamže*, s. 175-176.

a publikoval v jeho novinách *Der Patriot*.¹⁵³ Vďaka náhode sa Kollár dostal aj do domu jenskej spoločnosti „Erholung“, kde znovu videl Luizu Brachmannovú.¹⁵⁴

Zrejme asi už v polovici štúdia na Kollára ťažko doľahli finančné suchoty – nemal peniaze na ďalšie zotrvanie v Jene, ale ani na cestu do vlasti. Štipendia z Uhorska (Bratislavy, Banskej Bystrice) sa rozdeľovali medzi cca 30 študentov, preto boli podiely malé.¹⁵⁵ Peniaze, ktoré požičal Jelšíkovi, nedostal. Za pomoci priateľa Heinricha Clemena sa dostal k postu „doučovateľa“ dvoch synov dvorského radcu Augusta Ferdinanda Lüdera v latinčine a klasických štúdiách. Hmotná pomoc, ktorá mu z toho plynula mu umožnila ďalší pobyt v Jene – tretí semester. Ďalšiu finančnú injekciu predstavovala odmena, ktorú Kollár získal za vypracovanie práce *Vindicia carminis Horationi primi, tum integritatis totius, tum authenticae singulorum versuum, suspectae a Johanne Kollár* vo filologickej spoločnosti, resp. filologickom seminári.¹⁵⁶ Práve z nej mal Kollár platiť nielen ďalší pobyt, ale i cestu po Nemecku, ktorú absolvoval „po konci semestra“.¹⁵⁷ Okrem toho si od priateľa Alberta Heinricha Clemena požičal 10 dukátov, ktoré poslal späť po návrate domov.¹⁵⁸

Dôvody Kollárovho odchodu z Nemecka sú zastreté hneď viacerými nezrovnalosťami. Sám spomenul, že chcel v Jene zostať aspoň dva roky a k odchodu ho prinútila finančná situácia.¹⁵⁹ Ďalším faktorom bol zrejme jeho neúspešný citový vzťah s Friederikou Schmidtovou.¹⁶⁰ Istú úlohu mohol zohrať aj tlak habsburskej vlády na študentov v Nemecku a tak strach z ďalšieho uplatnenia.¹⁶¹ Samotný priebeh cesty do vlasti je potom tiež zahalený

¹⁵³ *Tamže*, s. 177; *Autobiografia*, s. 279. Pozri aj ref. 112, 161.

¹⁵⁴ *Pamäti*, s. 183, 158-159. Pozri aj ref. 54.

¹⁵⁵ *Tamže*, s. 192. O 30-tich študentoch z Uhorska pozri ref. 132.

¹⁵⁶ *Tamže*, s. 192-193. „V istom čase boli na univerzitetnej tabuli v Jene thesy k vypracovaniu vypísané a tiež odmeny pre študentov určené. Jednu vypracoval som a obdržal odmenu – bolo mi pomôženo.“ LANŠTJÁK, ref. 18, s. 57. Prácu vypracoval zrejme v o niečo kratšom čase, keďže sa do semináru zapísal neskôršie, už počas jeho trvania (po 1. septembri 1818). STEIGER – KÖHLER, ref. 21, s. 92.

¹⁵⁷ *Pamäti*, s. 193. Vysvedčenie z tohto seminára u F. Handa a H. K. A. Eichstadta dostal Kollár 28. marca 1818; 29. marca 1818 tiež vlastnoručne potvrdil prevzatie odmeny (15 toliarov) za spomínanú prácu. ELIÁŠ, ref. 12, s. 114-115; STEIGER – KÖHLER, ref. 21, s. 89-94.

¹⁵⁸ „...Clemen skladatelowi těchto básnj, cestu w Němcích konajcjm, něčo peněz (10 Dukatů) byl pripůgčil, které gemu on z Uher s poděkowánjm po poště zpátkem poslal.“ *Výklad*, s. 156; WAJS, ref. 3, s. 11. Clemen v nasledujúcom liste napísal, že pomôcť priateľovi bolo samozrejme a tých „pár fenikov“ ani nestojí za reč. List Alberta Christiana Heinricha Clemena Jánovi Kollárovi z 26. augusta 1819. In *Výklad*, s. 156-157.

¹⁵⁹ *Pamäti*, s. 191.

¹⁶⁰ Dnes je ťažké upresniť, či láske stála v ceste iba Friederikina matka. Pozri napr. *Pamäti*, s. 207-208; MAŤOVČÍK, ref. 55, s. 156. Pravdepodobný bol aj nejaký zásadný rozpor medzi Kollárom a samotnou Friederikou. Pozri list Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 29. a 30. marca a 9. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 20-25, 216-220. Porovnaj WAJS, ref. 3, s. 3; JAKUBEC, ref. 48, s. 93. V oboch prípadoch zrejme Kollár nad touto situáciou uvažoval.

¹⁶¹ Po reštrikciách v roku 1818 museli uhorskí študenti opustiť nemecké univerzity 30. augusta 1819. Kollár si tak pobyt mohol predĺžiť nanajvýš o jeden semester. O tomto termíne ale zrejme nič nevedel. O zákaze návštev nemeckých univerzít a tiež kontrole korešpondencie do Nemecka síce v *Pamätiach* píše, ale až v spojitosti s rokom 1825. Viac sa dozvedáme z korešpondencie. Zákazy boli v rokoch 1819 – 1824 a 1825 – 1827. *Pamäti*,

rúšskom tajomstva. Už zaužívaná tradícia hovorí, že ako náhradu za neuskutočnenú cestu po Poľsku a Rusku absolvoval v rámci cesty do vlasti aspoň cestu po Nemecku, resp. „voľakedy slovanských krajinách“,¹⁶² „aby poznal zbytky jejich jazyka, zvykú a jiné starožitnosti.“¹⁶³ Konkrétne body tohto putovania s výnimkou Lemgo, ale v *Pamätiach* neuvádza. Itinerár *Slávy dcery* v tomto prípade ponúka už zmýtizovanú „trasu“ a nie je možné sa naň doslovne spoliehať. Putoval vraj „so zastretou myslou“, nikde sa dlhšie nezdržal, okrem dlhších zastávok v Lemgo a v Prahe. Toto poradie by napokon pri rozvrhu cesty bolo logické – z Jeny absolvovať výjazd po Nemecku, pokračovať do Prahy a potom do Uhorska – ale nemá oporu v zachovaných dokladoch. Veľmi dobre máme dokladovanú Kollárovu cestu z Jeny cez Geru a Karlove Vary do Prahy a vieme zhruba, kedy Kollár dorazil do Viedne, Bratislavy a do Turca. Zásadným sa tak stáva časový úsek, o ktorého náplni nemáme žiadne informácie, trvajúci približne 4-6 týždňov (máj až polovica júna 1819) po skončení aprílového pobytu v Prahe. Kollár tak mohol pokojne putovať do Viedne pešo (a toto putovanie by celú dobu vyplnilo), ale práve výber Viedne ako cieľovej stanice známej trasy Praha – Viedeň skôr vypovedá o využití poštového dostavníka. Naopak využitie dostavníka tak i ohraňovanie trvania tejto cesty na približne 2 dni necháva obsah celej doby otvorený a ak Kollár poznávaciu cestu na jar 1819 v Nemecku absolvoval, mohlo to byť jedine v tomto čase.

Celé cestovanie po nemeckých krajoch v roku 1819 vyznieva nadmieru podozrivo a existujú pochybnosti, či sa (napriek niekoľkým nekonkrétnym zmienkach v Kollárových prácach a dokumentoch) vôbec uskutočnilo, keďže ani neskôr Kollár nikde neuviedol, že navštívil napr. obe srbské Lužice.¹⁶⁴ Veríme ale, že Kollár takúto cestu absolvoval, hoci určite nie v takom rozsahu ako naznačuje *Slávy dcera*. Toto putovanie odohralo buď vo vyššie načrtnutom časovom úseku podľa konceptu M. Wajsa, ktorý hovorí, že Kollár sa do Nemecka „vrátil“ z Prahy,¹⁶⁵ alebo sa odohralo najpravdepodobnejšie počas akademických prázdnin

s. 208; AMBRUŠ, ref. 19, s. 223; MURKO, ref. 1, s. 364; MENČÍK, ref. 25, s. 156; podrobnejšie STEIGER – KÖHLER, ref. 21, s. 20-47. Porovnaj List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 15. decembra 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 224-225. „Uhorským kandidátom je teraz zakázané navštevovať nemecké univerzity, ale nezostane to tak dlho, máme už nádej.“; podobne list Jána Kollára Johanne Sophii a Friederike Schmidtovej z 19. júna 1820. AMBRUŠ, ref. 19, s. 31-33, 229-230.

¹⁶² *Pamäti*, s. 208-209; *Autobiografia*, s. 279. Porovnaj napr. MENČÍK, ref. 25, s. 58; BRTÁŇ, Rudo. *Básnik a Slovan*. Bratislava : Osveta, 1963, s. 20; prehľad podobných názorov vo WAJS, ref. 3, s. 2.

¹⁶³ *Autobiografia*, s. 278.

¹⁶⁴ V *Pamätiach* píše iba: „V Lužiciach bojoval som dlho a ťažko sám so sebou, kam sa obrátiť...“ *Pamäti*, s. 208. Porovnaj napr. PÁTA, Josef. *Jan Kollár a Lužičtí Srbové*. Korektura rukopisu. *LA PNP*, Fond Jan Kollár, Dokumentace; WAJS, ref. 3, s. 10, 14.

¹⁶⁵ *Tamže*, s. 9. Cesta mala byť podmienená aj finančnou pomocou Kollárových pražských priateľov.

v septembri až októbri roku 1818. Obe hypotézy ale prinášajú veľa nezodpovedaných otázok a opierajú sa o nepriame dôkazy (aj vylučovacieho typu).¹⁶⁶

O Kollárovom putovaní „do kedysi slovanských krajov, nateraz zväčša už ponemčených alebo sa nemčiacich.“ teda vieme iba málo: „Putoval som čiastočne sám, čiastočne v severných krajoch – s pánom Strublom, mladým lekárom z Rudolstadt, mojim spoluakademikom, čiastočne s pánom Heinrichom Clemenom akoby cez púšte vzdelanosti, takže v najľudnatejších mestách cítil som sa najosamelejším.“¹⁶⁷ Priebeh cesty kvôli básnicky kontaminovanému obrazu iba v *Slávy dcere* je takmer nemožné sledovať.¹⁶⁸ Jediné miesto, ktoré pri tejto ceste konkrétne menuje bolo Lemgo v kraji Lippe, kde mal stráviť tri dni u Clemena.¹⁶⁹ Mesto stvárnil aj v znelke *Slávy dcery* z 1832.¹⁷⁰

Nevieme presne, kedy presne Kollár z Jeny odišiel, sám píše „koncom marca“,¹⁷¹ posledné skúšky resp. zápočty absolvoval 25., 28. a 29. marca 1819.¹⁷² Gunter Steiger píše o dátume odchodu 29. – 30. marca, my sa prikláňame k 30. marcu, ale presný dátum sa nám zrejme už nepodarí doložiť.¹⁷³ Dátum 30. marec nesie list písaný v Gere. Keďže sa táto nachádza asi 40 km východne od Jeny, bolo možné túto vzdialenosť prejsť i pešo za menej ako jeden deň. Nám dnes neznámy list od Friederiky Kollár čítal, keď čakal na čln, aby ho previezol na druhú stranu rieky Weiße Elster v Gere.¹⁷⁴ Kollár určite cestoval naľahko, ťažkú batožinu si pravdepodobne poslal poštou do Karlových Varov či rovno do Prahy a sám zrejme podľa nemeckého zvyku niesol iba batoh s najnevyhnutnejšími vecami. Konečne tento spôsob

¹⁶⁶ Hlavným argumentom pre výjazd v máji 1819 je predovšetkým fakt, že nevieme vysvetliť veľký časový odstup od skončenia pobytu v Prahe, teda približne od konca apríla do polovice až konca júna. Je ale otázne, kde sa Kollár stretol so svojimi spoločníkmi a tiež, aká bola ich motivácia cestovať, keďže semester sa začínal už 10. mája. „Návrat“ z Prahy nutne znamenal veľkú okľuku, teda aj finančné zaťaženie a s ohľadom na možnosti Kollára takéto „plytvanie“ nevyznieva logicky. Výjazd v októbri 1818 takéto pochybnosti nevyvoláva, ale nemáme preň žiadny doklad, odporuje Kollárovmu podaniu v *Pamätiach* i vo vlastnom životopise. Problémom je potom znovu náplň cesty v máji a júni 1819.

¹⁶⁷ *Pamäti*, s. 193, 209. Spomínaný medik sa volal Bernard Straubel a patrilo do okruhu Friederikiných priateľov. Zapísal sa jej totiž i do pamätníka s dátumom marec 1818. M. Wajs sa domnieva, že išlo o Kollárovho soka v láske, (neskôr?) Friederikinho snúbenca. WAJS, ref. 3, s. 4; JAKUBEC, ref. 48, s. 93. Je však len ťažko predstaviteľné, že by s ním kvôli tejto eventualite bol Kollár v psychicky náročnom období schopný cestovať.

¹⁶⁸ Pokúsil sa o to WAJS, ref. 3, s. 9-10, 12.

¹⁶⁹ *Pamäti*, s. 209.

¹⁷⁰ „*Lemgow*“ město we Westfalii we hrabswj Lippe, nad potokem Beğa ležcej, w úrodném okolj.“ *Výklad*, s. 156. Pre Kollára – poetu „[Clemen], kraj i město štěp jsou Slávy.“ Znelka II, 215 (86). *Slávy dcera [1852]*, s. 119.

¹⁷¹ *Pamäti*, s. 208.

¹⁷² Vysvedčenia Jána Kollára z univerzity v Jene. *LA PNP*, Fond Jan Kollár, Doklady osobní; porovnaj ELIÁŠ, ref. 12, s. 114-115.

¹⁷³ STEIGER – KÖHLER, ref. 21, s. 92.

¹⁷⁴ List Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 30. marca 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 21-23, 217-218. Nepoznáme presnú trasu Kollárovej cesty do Gery. Riekou, ktorú musel prekonať, mohla byť i Sála. S prekonaním rieky v člne je spojená znelka 36. (*Básně Jana Kollára*, 1821). Romantické lúčenie sa ale zrejme nikdy neuskutočnilo. *Básně Jana Kollára*, s. 23.

cestovania obdivoval a porovnával s uhorským „prevážaním“ ťažkých kufrov a truhlíc.¹⁷⁵ Trasa vonkoncom nebola improvizovaná. „[Cesta] bola skutočne šťastná a – s výnimkou zasnežených pohraničných vrchov [Krušné hory] – aj na počasie krásna a príjemná a tu a tam prepletená peknými, dojímavými výjavmi...“ Väčší diel cesty do Karlových Varov šiel pešo, využil ale zrejme aspoň na niektorom úseku služby poštového dostavníka.¹⁷⁶

To, že budú Karlove Vary zastávkou na jeho ceste, mal naplánované, lebo o tom písal Friederike ešte v liste z 29. marca 1818.¹⁷⁷ Strávil tu „poldruha dňa“ (asi 1. a 2. apríl) a „musel“ sa pobrat' ďalej¹⁷⁸ – zrejme sa mu naskytla možnosť cestovať dostavníkom. Podľa *Slávy dcery* v Karlových Varoch mal možnosť počuť speváčku Angeliku Catalani, avšak ide celkom určite iba o básnickú fikciu.¹⁷⁹ Catalani tu vystupovala až v auguste 1819, kedy bol už Kollár na Slovensku; Kollár by si tiež zrejme nemohol lístok v cene 2 dukáty (22 zlatých) vôbec dovoliť.¹⁸⁰ Speváčku i charakter jej koncertov zrejme poznal z tlače. Konečne atmosféru znelky odráža v *Pamätiach* krátka historka spojená s koncertom v Karlových Varoch, kde v prípade „kritika“ spevu vystupuje namiesto Kollára sám Goethe, čím je pôvod znelky celkom jasný.¹⁸¹

Cestu do Prahy (asi 120 km) absolvoval dostavníkom, lebo mu trvala „niečo vyše dňa“.¹⁸² Trasa viedla cez Bochov, Libkovic, Hořesedly, Řevničkov, Slaný, Středokluky a Kollár obdivoval okolitú kopcovitú krajinu a početné zrúcaniny hradov.¹⁸³

Aj Praha bola vopred určenou destináciou a Kollár možno vedel aj kde bude ubytovaný.¹⁸⁴ Dorazil sem asi 4. apríla (Kvetná nedeľa), keďže v liste Friederike z 9. apríla

¹⁷⁵ *Pamäti*, s. 166.

¹⁷⁶ List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 10. apríla 1819. AMBRUŠ, ref 19 s. 27-28, 221-222. Dokladom o použití dostavníka by mohlo byť list Friederike poslaný z Prahy. Píše tu o 40 míľach (304 km) od Friederiky (Jena – Praha), o polohe „pred hranicou“ a o vreštivom zvuku poštovej trúbky. Samozrejme v prípade cesty dostavníkom môže ísť o reminiscenciu cesty z Karlových Varov do Prahy. List Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 9. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 23-25, 219-220.

¹⁷⁷ List Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 29. marca 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 20-21, 216. „*Viac z Karlových Varov...!*“ Kollár z Karlových Varov list neposlal, zdá sa ale, že ho aspoň v koncepte načrtol a integroval do nasledujúceho listu Friederike z Prahy (9. apríl 1819).

¹⁷⁸ List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 10. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 221-222; WAJS, ref. 3, s. 5-6.

¹⁷⁹ Znelka (42.) sa nachádza už v prvej verzii zbierky (*Básně Jana Kollára*, 1821) ale meno speváčky i miesto nebolo uvedené. *Básně Jana Kollara*, s. 29; porovnaj znelku II, 232 (103). *Slávy dcera [1852]*, s. 128.

¹⁸⁰ Viac o (ne)možných prienikoch vystúpení Catalani a pobytov Kollára pozri v WAJS, ref. 3, s. 5, 7. O Catalani ako dobovú speváčku divu sa Kollár prirodzene zaujímal. „*Catalani, slavná, gěště žigcej zpěwakyně, narozená 1784. w Sinigaglii w Italii. Roku 1818. a 1819. putowala uměleckým cjem po nayhlawnějšjch městech Europy, navštjwila Mnichow, Wjdeň, Draždany, Waymar, Karlowy Wary, Petrow, Waršawu. a t.d.*“ *Výklad*, s. 184.

¹⁸¹ *Pamäti*, s. 176. Napriek kritike, to vraj bola práve Catalani, kto Goetheho „naučil, načo má uši.“ S Catalani sa v Karlových Varoch stretol v roku 1818 i 1819. KRAUS, ref. 145, s. 34, 35; porovnaj WAJS, ref. 3, s. 7.

¹⁸² List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 10. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 221-222. Denne sa prešlo cca 10-12 míľ a tak údaj o dĺžke cesty súhlasí (120 km = cca 16 rakúskych poštových míľ). WAJS, ref. 3, s. 5-6, 8.

¹⁸³ WAJS, ref. 3, s. 8; znelka II, 233 (104). *Slávy dcera [1852]*, s. 128.

(Veľký piatok) píše, že je v Prahe už 5 dní.¹⁸⁵ Hoci pôvodne nevedel koľko času tu strávi, nakoniec to boli asi tri týždne (teda približne celý apríl)¹⁸⁶ v kruhu priateľov: J. Jungmanna,¹⁸⁷ J. Dobrovského, V. Hanku a J. S. Presla. Spočiatku býval v hostinci Zur Stadt Wien (U mesta Viedne),¹⁸⁸ neskôr mu českí priatelia, najviac Václav Hanka, pomohli s prenájmom bytu. V roztržitosti si až po presťahovaní, na prechádzke s Jungmannom v Nuslích spomenul, že si v hostinci pod poduškou zabudol opasok s peniazmi – poctivý hostinský ale i v tomto prípade nález vrátil.¹⁸⁹

Počas tohto pobytu sa Kollár osobne zoznámil s Josefom Dobrovským, ktorý býval u grófa Nostica na Malej strane. Bol vtedy ešte zdravý. Na Kollára zapôsobil kontrastom veľkej postavy a „píšťalkového“ hlasu, no vzbudzoval vraj na prvý pohľad dôstojnú úctu. Bavili sa spolu najmä etymológiami a botanikou. Do pamätníka Kollárovi napísal – „Boga v pomošč, nikomu v sljed“.¹⁹⁰ Zastavil sa aj u Jana Svatopluka Presla, ktorý podľa Jungmanna chystal „československú botaniku“ a zvlášť nové pomenovania rastlín. Kollár si knižku neskôr kúpil a sprevádzala ho potom pri jeho „ozdravovacích“ pobytoch.¹⁹¹ V Prahe vystúpil na Vyšehrad, odkiaľ si na pamiatku zobral kamienky z „ruín pohanského chrámu“.¹⁹² Snažil sa tu aj pochytiť čo-to z hovorovej češtiny.¹⁹³

Porovnanie medzi prvou a druhou návštevou Prahy bolo zreteľne ovplyvnené nacionálnymi prežitkami v Jene. V porovnaní s živým vlastenectvom a nacionalizmom

¹⁸⁴ List Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 30. marca 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 21-23, 217-218. „...píšte mi ešte za mojej cesty do Prahy. V Prahe ma list istotne nájde, preto Vám pripájam svoju adresu.“ Zrejme ale išlo o adresu J. Jungmanna.

¹⁸⁵ List Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 9. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 23-25, 219-220, 222. „Už päť dní som v Prahe, ako dlho tu ešte zostanem neviem. Preto vás prosím: píšte mi na adresu môjho brata [bratranca (Slovenské Pravno)]. Mne ako kandidátovi teológie, jemu ako rektorovi atď. Váš list prišiel do Prahy skoro za tri dni!“ Pozri aj FORST, ref. 25, s. 110; WAJS, ref. 3, s. 5.

¹⁸⁶ V *Slávy dcere* píše, že pobyt trval „téměř měsíc“. Znelka II, 241 (112). *Slávy dcera* [1852], s. 132.

¹⁸⁷ Listonoš s týmto listom od Friederiky ho zastihol na posedení u Jungmanna – „Došiel mi, keď som bol práve pri obede, vyskočil som a moja ruka ako očarená siahla rovno po ňom medzi asi dvadsiatimi inými listami.“ List Jána Kollára Friederike Schmidtovej z 9. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 23-25, 219-220. O tejto udalosti píše i v dodatočne vydanéj znelke k *Slávy dcere* (II, 247 (118)). KOLLÁR, Jan. Dodatky ke *Slávy dcerě*. In *Wesna. Almanach pro kvetoucí svět*. Praha : Nákladem Jana H. Pospíšila, 1838, 2. roč, s. 153; *Slávy dcera* [1852], s. 135.

¹⁸⁸ Hostinec s týmto menom sa nachádzal v ulici Kotce (Kotzengasse), č. 190, Staré Město. WAJS, ref. 3, s. 8-9.

¹⁸⁹ *Pamäti*, s. 209.

¹⁹⁰ *Tamže*, s. 209-210, 349; *Paměti*, s. 281. Teda „Boha na pomoc, nikomu v stopách.“ O rode Nostic, resp. Nosatic, z Nosatic pozri *Kázne a řeči II*, s. 28 (864).

¹⁹¹ *Pamäti*, s. 196. Ide buď o dielo *Flora Čechica* (1819) resp. pravdepodobnejšie *Rostlinář* (1820). MURKO, ref. 1, s. 345.

¹⁹² *Tamže*, s. 210. Okrem toho zrejme navštívil i ďalšie pražské pamiatky a pamätné miesta ako kláštor Emauzy, Staromestské námestie, Karlov most, Pražský hrad a Bielu horu, ktoré potom opísal v znelkách *Slávy dcery*. WAJS, ref. 3, s. 9.

¹⁹³ List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 10. apríla 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 221-222. „Tu sa učím – hádajte, čo? – česky.“ Keďže Kollár už dávno čítal české knihy, čeština pre neho nebola cudzím jazykom, ale jej znalosti boli iba knižné. Porovnaj aj jazykové nedorozumenie u Kramériovcov. *Pamäti*, s. 156.

v Nemecku ale tiež ponemčenými slovanskými krajinami sa Kollárovi kedysi česká, teraz však skôr „nemecká“ Praha javila iba ako „skamenené dejiny“, kulisy dávneho českého života.

Z Prahy pravdepodobne Kollár cestoval dostavnikom a tak sa „...čudoval sám sebe, kde som sa vzal vo Viedni“. Viedeň bola koncovou stanicou trasy, ak by cestoval pešo, zrejme by bolo jednoduchšie odraziť sa v Brne smerom na východ. Kollár sa však domov neponáhľal.

Z Viedne sa plavil do Bratislavy loďou – táto plavba však nedopadla dobre a bola zrejme jedným z Kollárových najdobrodružnejších zážitkov vôbec. Na Dunaji totiž fúkal vietor, v noci sa okolo 21. – 22. hodiny strhla búrka, loď narazila na kameň a mala prerazený trup. „*Nasledujúceho dňa z lode iba jeden koniec trčal nad vodou.*“ Cestujúci s lodníkmi sa tak museli zachrániť „...na malom člku, celí zmoknutí, a čerpajúc ustavične vodu z člka, asi o polnoci prebili sme sa na breh k Bratislave“. ¹⁹⁴ V nasledujúcich dňoch sa v Bratislave stretol neskoro večer s Františkom Palackým na Sennom námestí. Veľmi emotívne „v objatí“ mu Kollár sprostredkoval svoje pohnutie mysli pri porovnaní nacionálneho života v Nemecku a v Uhorsku. ¹⁹⁵ Do Bratislavy pritom dorazil, keď boli skúšky „v plnom prúde“ – teda v druhej polovici júna.

Z Bratislavy potom docestoval do Turca. Sem dorazil v čase začínajúcej žatvy, zrejme v júli. ¹⁹⁶ Spolu s listom poslal po návrate domov aj peniaze požičané od A. H. Clemena. ¹⁹⁷ Určite navštívil rodičov a priateľov. Čas pred odchodom do Pešti trávil u bratranca Jána Kollára v Slovenskom Pravne. ¹⁹⁸ List vyzývajúci k nástupu na miesto kaplána dostal potom na začiatku septembra resp. októbra 1819. ¹⁹⁹

Kollárove *Pamäti z mladších rokov života* neponúkajú len memoárový popis zážitkov, ale sú akýmsi archetypom Kollárových rýdzo cestopisných prác. Napriek niektorým nepresnostiam, sčasti neúmyselným a sčasti úmyselným skresleniam predstavujú dobrý zdroj informácií nielen ku Kollárovnu životu, charakteru jeho prác, ale i každodennosti prvej polovice 19. storočia nielen v uhorskom prostredí.

¹⁹⁴ *Tamže*, s. 210.

¹⁹⁵ *Pamäti*, s. 210-211, 349. Senné námestie je dnes Kollárovo námestie.

¹⁹⁶ *Tamže*, s. 211. Žatva v Turci prebieha kvôli fenologickému oneskoreniu v júli až auguste, nevieme ale aké bolo aktuálne počasie a či mohlo žatvu ovplyvniť.

¹⁹⁷ Keďže si Clemena predĺžil prázdniny a zostal doma, Kollárov list poslaný do Jeny dostal neskoro a ozval sa až 26. augusta 1819. WAJS, ref. 3, s. 11; List Alberta Christiana Heinricha Clemena Jánovi Kollárovi z 26. augusta 1819. In *Výklad*, s. 156-157.

¹⁹⁸ Pozri aj ref. 185.

¹⁹⁹ List Jána Kollára Johanne Sophii Schmidtovej z 15. decembra 1819. AMBRUŠ, ref. 19, s. 27-28, 224-225.

**Features of the Travel Book Genre, Czech, Moravian and German Issues
in Kollár's *Pamäti z mladších rokov života***

This study focuses on the features of the travel book genre in the work of Ján Kollár *Pamäti z mladších rokov života* [*Memoirs of the Early Years of Life*]. Travel book represents only a minority of his literary work, nevertheless it considerably proves his interest in travelling, the cognition of country, people and local attractions. However, *Pamäti* still have the character of memoirs. We focused on the residences, voyages and trips in the countries of nowadays Czech Republic and Germany. That was the voyage to the university in Jena (and back) and the study sojourn, which offered a lot of opportunities to perceive the scent of foreign lands. There we can learn a lot about everydayness in the era of the first half of the 19th century especially in German countries. We try to investigate details of Kollár's travelling. He has not just automatically recorded his reflections of the surrounding world, but as a romantic writer he has enriched them via his own assessments and observations. He also compared the key issues with the conditions in the motherland. Kollár has recorded some significant events; for example the celebration of the 300 jubilee of Luther's reformation at the castle Wartburg. In this sense *Pamäti* present rich resource of interesting personal experiences, but also information on subjects of ethnography, natural science, linguistics and history.

Keywords: travel book genre, country description, Slovaks, Czechs, Germans, contemporary appearance of the towns, everydayness, Czech countries, German countries, Jena, 1817 – 1842

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

PODOLAN, Peter. Cestopisné črty, české, moravské a nemecké reálie v Kollárových Pamätiach z mladších rokov života. In *Štúdie k slovenským dejinám*. Historia nova II – 2011 – 2. [online] Bratislava : Stimul, 2012, s. 126-154. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/HinoII-2011-2.pdf>